

A large, stylized logo is centered on the page. It features a bold, black letter 'S' on the left and a bold, black letter 'W' on the right. The letters are set against a background of light gray geometric shapes, including a large circle on the left containing concentric circles, and a large, irregular polygonal shape on the right. The overall design is minimalist and modern.

Niv. 29

Diskar-amzer 1943

# SAV

Niv. 29

Diskar-amzer 1943

## TAOLENN

	Pajenn
D'al lennerien, gant Ar Sperneier . . . . .	2
Ar vatez vihan, pezh-c'hoari gant Jarl Priel . . . . .	4
Pajenn ar Yez, gant F. Falc'hun . . . . .	35
Pevar Flank, gant Yaw . . . . .	43
Ar marc'h-houarn-dre-dan, gant Lagad eeun . . . . .	47
Eñvorennoù Yaouankiz, gant Taldir . . . . .	51
Kañv e Kêr-Vreiz . . . . .	72
Ar Grasou, gant Yeun ar Go . . . . .	73
Kanou Keltiek, gant Yann Mestreizok . . . . .	79
Anoiou-lec'hiou Breiz-Uhel, gant Th. Jousset . . . . .	85
Keleier . . . . .	95

*Pep gwir miret striz*

## **D'AL LENNERIEN**

Abaoe tri bloaz emañ blenerien an Deskadurez o ren o « reveulzi vroadel » diouz an nec'h. War boent ar brezoneg, an hini hepken a sellomp outañ hag a sell ouzimp amañ, eo beza hegarat lavarout o deus kerzet evel melc'houed.

Promesaou kaer o dije graet, da veza sevenet, hervez tud 'zo, goude... goude ma vint aet kuit moarvat ! Avel... Gwelomp eta ar pezh a zo bet graet.

Da genta eo bet degemeret ar brezoneg en ti-skol, evel eun danvez-studi didalvez, pe c'hoaz evel eur binijenn ha ne c'hellje ket kalz a vugale gouzañv, daoust d'o c'hoant, ma fell d'ezo beza er gêr, diouz ar goañv, a-raok an noz. Ouspenn, evel ma n'o deus ket ar pep brasa eus ar skolaerien desket lenn ha skriva reiz ar yez a ouzont komz, n'eus nemet eun darnig anezo hag a vije barrek d'he c'hentelia er skol. Goulennet eo bet abret eta, a-raok zoken ma oa bet digoret d'ar brezoneg dor an ti-skol goullo, ma vije bet graet da genta kenteliou d'ar vistri. E-pad an ehanou, war-lerc'h an amzer skol (atao an hevelep reolenn), ez eus bet savet eur skolaj evit deski reizadur ar yez d'ar skolaerien a vije bet kalonek ha karadek a-walc'h e-keñver ar brezoneg evit koll eun darn vras eus o ehanou ha kuitaat o zud e sell da zeski o yez. Ha gant aon ne vije deuet re a dud, na renerez an Akademi, nag an ensellerien dindani, n'o deus kaset kelou da skolaer ebet : talvasi ha mastari en a-raok ar skolaj o deus graet an azvan



Fransez Vallée

da sevel en eur lakaat d'czi, evit kuzat o zalfaserez, ano eur Breizad brudet : A. Brizeug.

Eun doare all a vije bet aesoc'h moarvat evit kelenn an danvez-skolaerien : o lakaat da heulia kenteliou brezonek el liseou hag er skolajou. Pep hini a gompren eo an tu aesa da zeraoui, hogen an Aotrou Ministr Abel Bonnard p'en deus klevet ano eus an dra spontus-se en deus embannet raktal « ne oa ket ha ne vije morse kelennet ar brezoneg el liseou ». Pegen bravoc'h ne vije ket bet d'ezañ ha d'e gen-seurted gellout lavarout evel Poñs Pilat : « Eus hor gwella hon eus graet evit e savetei, hogen ar Vretoned o unan a fell d'ezo dilezel ar brezoneg ; n'hellemp ober netra ken... » Hag e tiskoueze dor an ti-skol digoret gantañ (goude ar skol, p'eo aet ar skolidi er-maez) d'ar brezoneg, e-pad m'emañ e doun e galon o ren ar soñj d'e laza.

Paour kaez brezoneg bet dismegañset ha gwall-gaset gant ar galloudegeziou o ren warnout ; bet silet ganto e kalon e-leiz eus da vugale ampoezon ar vez ouz o yez. An noblañs, kontammet da genta, he deus roet he c'hleñved d'ar vourc'hizien ha bremañ ar bobl hec'h-unan a zo tizet.

Paour kaez brezoneg ! Daoust d'ar gwalennou kriz kouezet warnout, ez eus eur galloud souezus ganit, p'eo ret d'az enebourien mont dre zindan evit seveni o youlou fallakr ha ganas ; eur galloud souezus a laka diskennidi ar re o deus da zilezet da ober strivou bras ha kalet evit beva a-nevez ez plegou, en doare ma tiskouez beza beo adarre ar re eus da vrankou a seblante maro.

Ra vo trec'h ar galloud-se war youlou fall da enebourien a zo ret d'ezo stoui dirazout o daoulagad leun a gasoni ; rak da nerz eo hini ar wirionez a-enep ar gaou, ar gwir a-enep ar bed.

H. AR SPERNEIER.

# AR VATEZ VIHAN

Gant Jarl PRIEL

## TUD AR C'HOARI

IVONA GOZ, eur wrac'hig 72 vloaz, daougroummet  
he chouk ha gwenn-kann he bleo.

FULUP AR C'HORR, he mab, eun den sounn c'hoaz  
war e dachou daoust d'e 48 vloaz.

HERRI, mab Fulup, 20 vloaz.

MONIG, eur plac'h yaouank-flamm.

Kegin eur vereuri, en eur barroz vihan bennak nes da Landreger.

Teir eur a zo nevez-sonet ; echu eo moarvat ar gousperou. Eur c'hi, hanter-voredet e korn eur bern plouz, a laosk eur wech an amzer eun harzadenn raouet, rak tud a zo o vont hag o tont dre an hent-bras, gant o dilhad da sul hag o botou ler. Kludet war eur marc'h-karr, eur bolezig yaouank a glask sklokal eus he gwellaik gant he mouezig fentus. Eur wenanenn dianket a fraoñv hag a c'hournij ouz gwer ar prenestr. Sioulder... peoc'h ar sulvezioù goude kreizteiz e-kerz an hañv war ar maez, en hor bro Breiz.

E ti tud a beadra emamp, eun tiegez a zaou pe dri a gezeg d'an nebeuta. War an tu-kleiz, harpet ouz ar voger, eur bank-tosel diouz ar c'hiz koz ; a-us d'ar bank-se, en eur stern alaouret, skeudenn eur sant pe eur santez, n'hellfed ket lavarout, ken duet eo dremm ar paour-kaez gant ar moged hag ar c'haoc'h kelien. Er c'horn kleiz, teir bazenn ma pigner drezo eus al leur-di d'an nec'h.

A-dal d'an arvestourien, eur prenestr bihan ; war e varlenn, eur bod-roz hanter-weñvet e-barz eur podhouarn merglet, hag e-kichen, daou pe dri levr, Buhez ar Sent, hag ar Pevar Mab Emon. A-us d'ar prenestr, skeudenn dislivet Hon Tad Santel ar Pab, Leon trizek, hag a bep tu d'ezañ, o vouse'hoarzin an eil d'egile, Félix Faure ha Nikolas, impalaer a Rusia, — Doue d'o fardono o zri.

Dirak ar prenestr, eun daol vras gant eur bank a bep tu ; a-us d'an daol eul listrier leun a loaioù staen pe brenn.

Er c'horn dehou, eun horolaj a grign 'herr d'an Doue ma c'hell, ar munutennou. War an hevelep tu, eun toull-dor bolzet a zigor war gambr al laez, 'lec'h

ma weler en doun, dor al leur, digor frank war ar porz krazet gant heol mezeven.

War an hevelep tu, eur gador, stok d'ar voger hag e pign ouz eun tach bras, eur porpant voulouz, eur c'hoz tog hag eur skourjez.

Pa sav ar gouel, Ivona goz, a gerz en eur jilgamma etrezek dor ar porz, ganli eur c'hreur leun a gerc'h, a winiz hag a heiz, evit boueta ar yer.

#### Diviz I

#### IVONA GOZ, FULUP

IVONA (e toull an nor). — Biti, biti, biti !... (tanfoeltri a ra a-dreuz hag a-hed dournadou greun, ha raktal e klever ar yer o tisedek en eur 'n em zivas-kella ; eur c'hog, droug ennañ, a gan a-bouez-penn) Chou 'ta !... sed amañ yer daonet hag en em gann evel ma vije kroget enno eur c'hi klañv ! Lampat a rafec'h a-walc'h em c'hreur ; gortozit, boued ar foeltr, pep hini en devo e lod... Ma tozvjec'h c'hoaz eur wech an amzer ! Met kaer am eus furchal ho neizioù, mallestouen u ne gavan... Petore kemener an diaoul en deus gwriet ho reorioù d'eoc'h, hañ ? (Fulup, a ziskenn ar skalier ha war ar bazenn diweza ec'h en em zic'hourd en eur varailhat e-leiz e gortozailhenn)

IVONA (en eur drei war-du he mab). — Aze emaut, Fulup ? Abaoe kreizteiz, va faotr, n'am boa ket gwelet zoken eun damskeud ac'hanout !

FULUP (o vont etrezek ar prenestr en eur lemel diou pe deir blouzenn manet en e vleo hag en e varo). — Feiz 'vat, eur gouskadenn em eus graet e grignol ar foenn.

IVONA (*e-tal ar prenestr*). — Sell ouz ar poñsin besk-mañ, heñvel-beo eo ouz da donton Job an Talleg, gant e bez kof, evel eur vlongenn gwintet uhel war ziou vaz hir !

FULUP (*o sellout dre ar prenestr en eur c'hoarzin*). — Ya, ha heja a ra ivez e benn, gant eur serrlagad da bep kammed, e-giz ma lavarje : Diwallit, tudou gaez, erru eo pennhêr Krec'h ar Raned, eur fri tano ma 'z eus unan er vro-mañ !

IVONA (*goude beza kuzet he c'hreur e-barz kambr al laez*). — Touet em bije : Fulup, emezoun, en deus en em silet d'ar bourk da c'hoari boullou...

FULUP. — Me ?... Paotr ar gêr ec'h oun.

IVONA. — Serr da c'henou ; evit ar pezh a vez d'ober dre amañ d'ar sul goude kreizteiz !... Klenket am eus avat ar bara hag ar c'hig, o paouez advernia e oan...

FULUP (*azezet ouz an daol*). — Eun dra gaer ! Naon ebet n'am eus, met eur chopinad jistr a yafe ganin a-walc'h !

IVONA. — O, eun tamm boued ne raio ket droug d'it ivez (*war treuzou kambr al laez, d'ar c'haz*). Chat 'ta, mab ar c'hast laer !... emac'h adarre o troidella en-dro d'al laez ha d'ar c'hoaven ! (*ar c'haz a viaoul*). Miaou, emezañ !... Grit miaou pezh a garot, ha m'hoc'h eus naon, kit da logota !... (*degas a ra war an daol eun dorz vara hag eur pikol pladad kig : berv, jaskenn, silzig, hag all*). Debr, va faotr, Pipi-Du a zo kluchet e-tal al ludu, bremañ e vo adtommet ar c'hafe.

FULUP (*o trouc'ha eun tamm bara*). — Ha Herri, pelec'h emañ ?

IVONA. — Da Blougouskan, emichañs, ec'h eo aet ; gouzout a rez, emañ hizio pardon Sant Koneri... (*degas a ra d'he mab eur voutailhad jistr hag eur chopin*). Selaou 'ta, Fulup, eun dra bennak a c'hoarvez gant da vab...

FULUP. — A gav d'eoc'h, mamm ?... N'am eus ket taolet pled.

IVONA. — Eo, eo !... Tamm ebet ne zebr, koulz lavarout, ken mat hag e kave e voued araok !... N'e glever mui nag o c'hoarzin nag o kana... Ar geriou a ranker sacha diouz e c'henou gant eur forc'h... E labour a ra dreist penn e viz, evel ma kac'h ar saout an noz, gant respet d'ar boued-mañ... Krog eo ennañ ar c'hoant dimezi !

FULUP (*en eur vouc'hoarzin*). — 'Oc'h adarre, mamm, o trailha kaojou !... Hag ar vatez vihan ?

IVONA. — Monig ?... D'ar pardon ivez, ha pelec'h 'ta ... Ha moarvat ne vo ket abred fenez, rak pokat he devo d'ober a-hed an hent d'ar c'hanfard hec'h heulio betek toull ar porz !

FULUP. — Piau 'ta ?

IVONA. — Me 'oar ?... Kaera plac'h er pardon e vo hi ! Gant-se kalz a baotred yaouank, ruz-tan o dioujod ha besteed gant al lorc'h, a fistilho en-dro d'ez... Daonet ne vin ket ! amañ zoken e c'hoarvez d'ez beza hegaset...

FULUP. — Amañ ?

IVONA. — Ya 'vat !... Dimerc'her diweza em boa tapet da baotr-karr, Olier Poezevara, o redek war lerc'h Monig, diskabell ha diarc'hen, a-dreuz d'al liorz dre al linad, ar spenn hag an drez, evel ma vije kouezet e-kreiz-tre lost ar bleiz ha toull e reor !

FULUP. — Olier Poezevara ? Eun den dimezet ha war an oad ?... Ma n'eo ket eur vez ! Warc'hoaz ar c'honifl-se a glevo ganin-me e holl anoioù.

IVONA. — Gwasa tra, e fello da Vonig dimezi kent ma vo pell, ha neuze e kollimp gwella matez am eus gwelet betek hen... Ya, eur plac'h koant ha seder evelti a gavo prim ha prim he far...

FULUP. — Dimezi, a lavarit-hu, ha da biou ?

IVONA. — Me 'oar ? D'eur second-mestr bennak,

emichañs. Kement poñpinell goant a ya gant ar vartoloded vreïn-se ; ne laoskont d'ar paour-kaez kouer nemet ar re vac'hagnet hag ar re vil... (*Fulup a sav en eur serri e gontell*). Petra, va faotr, ne zebri ken ?

FULUP. — Nann, n'am boa ket naon, a lavaran d'eoec'h.

IVONA (*en eur heja he fenn*). — Bez' ez eus dek vloaz bennak abaoe ma 'c'h out intañv... Kleñved da vab, am eus aon bras, a zo kouezet warnout... Eo, eo !... Kaer az po heja da ziskoaz, birvi a rez gant ar c'hoant dimezi... Bep noz me da glev o trei hag o tistreï war da c'holc'hedig pell, en eur huanadi evel eur c'hoz inkane o pignat eur c'hra... Gwell a se, rak war gosaañ ec'h an bemdeiz, ha pa vo aet Monig kuit, ret mat e vo amañ eur vaouez kreñv, akuit ha mat ar stal ganti...

FULUP (*en e goaze war gador an tu dehou, en eur goucha e gorn butun*). — Ha da belec'h 'ta, war ho meno, ec'h in-me da glask ar vaouez akuit-se ?

IVONA (*kloza a ra ar bara hag ar c'hig ha goude ec'h a en he c'hoaze war ar bank, a-dal d'he mab*). — Sell en-dro d'it, va faotr... Petra a lavarfes, da skouer, diwar-benn merc'h hena Gwionwarec'h ?

FULUP. — Louiza ?... Dao d'ezi, mamm !... Deut eo ganeoc'h en taol kenta ! Gant he daoulagad a-rez he zal, he c'hroc'hen melen hag he genou bras, heñvel a-walc'h eo ar plac'h ouz eur glesker !

IVONA. — Eun tamm brao a leve a zigouezo d'ezi eun deiz bennak... Gwir eo, pa 'c'h a eur gwaz da gousket gant e wreg, n'eo ket, evel just, da gonta gwenneien ! Hag intañvez ar Beskont ?

FULUP. — Marc'harid Derrien ?

IVONA. — Ya, ne fell ket d'it, moarvat, rei d'in da gredi n'eo ket hounnez eur plac'h vrao ?

FULUP. — Kalz re vrao, diouz va c'hoant !... En em

glemm a-walc'h a rae he den ouz ar strakell-se : ne baoueze ket ar paour kaez dogan da vont war gein ar marc'h...

IVONA. — Ar gredenn am eus ne vez maout nemet an hini a blij ar vicher d'ezañ... Ha Mañ-Job ar Manac'h ?

FULUP. — Arsa ; oc'h ober goap oc'h ?... Marellet ha joget eo he jod evel eur goz c'houezigell gras !... hag en tu-hont da se, mamm, baro he deus ; prestik e ranko zoken prena eun aotenn... C'hoarzin a rafe an dud : eureudet eo, emezo, Fulup gant e vamm-goz !

IVONA. — Troet out, a welan, da gavout eur si bennak e kement plac'h a anvin d'it hizio... Houmañ a zo lartoc'h eget eur sac'h yod ; hounnez a zo treut, ken na van d'ezi nemet he relegou ; eben a zo diforc'h evel eur vaz-dotu ; eben-all, n'eo ket bleo, met reun a vout war he fenn ! Gortoz, labous !... Kavout a rin d'it danvez eur wreg ha, daonet ne vin ket, dimezi a ri, kaer az po c'hoari ha kac'hat. Dal 'ta, erru eo egile ! (*Herri, deut en ti, a chom war dreuzou kambrial laez, e zaouarn e godellou e vragou*).

## Diviz II

IVONA, HERRI, FULUP

IVONA. — 'Chanta, mabig, degaset ac'h eus d'in eur vozad kraoñ, pe eur grampouezenn eus ar pardon ?

HERRI. — Petore pardon ?

IVONA. — N'out ket bet e Plougouskant ?

HERRI. — Nann.

FULUP. — Kalz a dud a oa er gousperou ?

IVONA. — Gousperou a lavaran-me ivez !... Ya, gousperou ar c'houiled !... O plac'heta eo bet da

vab !... (*Herri a gerz etrezeK ar prenestr en eur heja e skoaz*). Naon ac'h eus ?

HERRI. — Nann.

IVONA. — Yac'h out, va faotr bihan ?

HERRI. — Me ?... Ya.

IVONA (*da Fulup, en eur sevel, droug enni*). — Nann, ya, nann, ya ! ya, nann !... N'am boa ket lavaret d'it !... Gant eur c'hrog e ranker diframma ar geriou diouz e c'henou, gant eur c'hrog !... 'Vel pa vefe eun draen stag ouz e staoñ !... (*d'ar c'haz*) Chat 'ta, marmouz, pe ho po beuz ganin-me !... (*mont a ra er maez en eur c'hrozmolat*).

### Diviz III

#### FULUP, HERRI

FULUP. — O c'hoari boullou ec'h out bet ?

HERRI. — N'oun ket.

FULUP. — O c'hoari kartou marteze ?

HERRI. — Kennebeut-all !

FULUP. (*en eur dostaat ouz an daol evit peureva e chopinad*). — Eur bannac'h jistr az po ?

HERRI (*en eur lenn eur gelaouenn hanter-roget, kavet gantañ war ar prenestr*). — N'am bo ket.

FULUP (*en e goaze war ar bank, a-dal d'an arbes-tourien*). — Kaer eo an ed ar bloaz-mañ ; hizio-beure em eus graet an dro eus ar parkeier... Ya, arabat e vo klemm, ma talc'h an amzer v Rao... Ha kouskoude, treut daonet e kavan ar gwiniz e traoñ park Lan ar Maout. Ha lous 'ta, va ene, kaer hon eus bet c'houenna : roz-chas, pebr-gwenn, askol ha troell, kement louzaouenn fall a en em gav, war a gredan, en o bleud e-barz an dachenn-se... Mat e vefe, er bloaz a zeu, he lakaat dindan melchon ruz...

(*en eur denna al ludu diouz e gorn butun*). Ac'han, keit am eus soñj, goulennet ac'h eus, mab, pegement e talv bremañ an had melchon ?... (*Herri a zalc'h da lenn, dilavar ; Fulup, souezet, a dro e benn da sel-lout outañ*). Klev 'ta, ger ebet ne rannez ?

(*Herri a sav e benn, evel pa vije o paouez dihuni*).

Eus ar plijusa e rankont beza, an traou a lennez war ar gelaouenn-se, peogwir e talc'hez enni dre ar penn fall... (*droug ennañ, e rog Herri ar gelaouenn, en eur vont etrezeK ar skatier*). Holla 'vat, ret eo kredi emañ ar wirionez gant an hini goz pa dou e fritez gant ar c'hoant dimezi !... (*Herri a zistro krenn war-du e dad*).

HERRI. — Amzer ebet n'em eus da selaou garzacho !

FULUP. — Ha da belec'h 'ta e redez ma 'z eus kement a vec'h warnout ?

HERRI. — Da c'hortoz koan ec'h an da gousket e grignol ar foenn... (*klevout a reer neuze eur vouez skiltr o kana er maez*) :

N'eur zont d'ar gêr diouz a Wengamp,  
a kavis-me va dousig-koant... (1)

HERRI (*o stlaka e zaouarn*). — Monig ! erru eo Monig !...

(*Monig a zired en ti en eur c'hoarzin*)

### Diviz IV

#### FULUP, HERRI, MONIG

MONIG (*war dreuzou kambr al laez*). — 'C'hanta, aze emac'h, tudou vat ?... Penaos emañ ar bed ganeoc'h ?

FULUP. — Ken abret-mañ, Monig ?... 'M eus aon

(1) Sellout ouz an ton paj. 34

bras, n'eo ket re leun ho kodellou a graoñ hag a vabu diouz ar pardon ?

MONIG. — Feiz ! diegi am boa da vont da Blougoukant : goude ar gousperou ec'h oun bet en eur redadenn betek ti va mamm, ha setu me er gêr... C'hoarzet ho pije, Herri, ma vijec'h deut d'an iliz !

HERRI. — Petra ? Kann a zo bet etre ar sakrist hag ar person ?

MONIG. — N'eus ket, met Lom Gwasdoue...

FULUP. — Ar barazer ?

MONIG. — Ha pehini 'ta ?

HERRI. — Tommet mat e oa d'ezañ adarre, moarvat ?

FULUP. — O, goude ma vez divêo, n'eo ket eus ar re fura !

MONIG. — Deut eo bepred e-barz an iliz dre an nor-dal, e dog war kribenn e benn, e gorn butun en e c'henou, disglavier e vamm-goz dindan e gazel, ha mogedenn a laoske ar paour-kaez en eur vont, sounn evel eur pipi, kement ha ken bihan ma kouezas fri-ouz-fri gant ar c'hure o kestal : daonet e vin, eme Lom, pelec'h oun erru amañ ?... Hag heñ 'er-maez ken na c'hoarze an diaoul ouz e dreid !... Arsa, tapet eo adverenn ganeoc'h ?

FULUP. — Me am eus debret eur begad, met Herri n'aje tamm, emezañ, en e c'henou...

MONIG. — O ! hennez a raio evel ar re all, emichañs !... Gortozit ma lamin va dilhad da sul... (*mont a ra etrezek ar skalier*).

FULUP. — N'ouzon ket, Monig, hag-heñ e sento ouzoc'h ar pinsin-mañ, rak danvez e wreg a zo brochet outañ !

MONIG. — Gwir eo, paotr yaouank ?... N'ho poa ket lavaret d'in e oac'h o klask dimezi !

HERRI. — Dimezi ?... Tanfoeltr ezomm na c'hoant n'em eus !

MONIG. — Hañ ! E oac'h adarre, Fulup, o hegi !

HERRI. — Ya, dalc'hmat emaint war va chouk... Naon ac'h eus ? Pe sec'hed ? Klañv pe skuiz out ? Ha da belec'h ez ? Ha diouz pelec'h e teuez ?... Chaous ! Moarvat ne doun ket eur poupig !

MONIG. — Eno emañ an dalc'h, Herri ! Gortoz, bremañ az po eur bannac'h kafe mat, gwelet am eus Pipi Du o klouari e-tal an tan... (*mont a ra d'an nec'h en eur gana*) :

'N eur zont d'ar gêr diouz a Wengamp,  
e kavis-me va dousik-koant,  
e kavis-me va dousik-koant...

(*Herri ha Monig a-gevret*)

'n eur zont diouz a Wengamp (1).

FULUP. — Eur plac'h seder eo Monig-mañ ! (*dont a ra Monig en traoñ en eur skoulma lasou he zavañjer d'ar pemdeiz ; lamet he deus he mouchoer bras hag he zavañjer da sul*).

MONIG (*diviska ' ra he botou ler ha lakaat a ra he botou koad en he zreid*). — Ha bremañ, tudou, boued d'an daol !... An hini na c'houllo ket debri, 'c'hanta e sello... (*Herri a gemer an dorz vara diouz turetenn an daol hag a drouc'h tri pe bevar zamm ; Monig a zigas diouz kambr al laez eur pladad kig*). Eun tamm joksenn a drouc'hin d'eoc'h, Herri pe marteze kig seson ?

HERRI. — N'eus forz, gant na vo na re zru na re deo !

FULUP. — Selaouit 'ta, Monig, n'hoc'h eus gwelet den en-dro d'ar porz ?

MONIG. — Nann 'vat, perak 'ta ?

FULUP. — An deiz all, e oan kouezet war eur second-mestr o vont hag o tont a-hed ar wenodenn.

MONIG. — Eur second-mestr o vont hag o tont ?

(1) Sellout ouz an ton paj. 34

HERRI. — Marteze e oa an den paour-se o klask, respet d'eoc'h, eul lec'h da blega ?

FULUP. — Ne oa ket 'ta, mab ; hennez a zeu aze bemdeiz hag, emichañs, bep noz, da c'hedal Monig... (*en eur gana*) e kavis-me va dousik koant !

MONIG. — Ac'han !... O staga ganin emaoe'h bremañ, goapaer !... Ivona goz ne baouez ket ivez d'am hegi ; te, emezi, a vo gwreg d'eun den a vor, ha neuze ne selli ken ouzimp, paour-keiz turierien douar... 'Chanta, tudou, ma teu d'in, Doue da viro, mont kuit, c'houi am ankouao prim — eur vatez oun, eur vatez vihan, evel ma 'z eus kalz ! — met evidoun-me e talc'hin soñj da viken, keit ha ma vin beo, eus ho ti e-lec'h m'ec'h oun bet ken evurus hag er gêr...

FULUP. — Monig ! da yec'hed ho segond-mestr !...

HERRI. — Arsa, koaza a ra ar jistr e-barz ar voutailh, taolit pled, Monig, pe ne chomo takenn ebet ganimp !

MONIG. — Ec'h an da gerc'hat eur voutailhad-all, ha pep a chopin evidomp... (*en eur gana*)

Gabig ar Saoz, pelec'h it-hu,

Hollivi, holliva, traladira traladira,

Gabig ar Saoz, pelec'h it-hu

ken beure-mañ gant ho kwiz du ? (1)

Distouvit houmañ, Herri, re start eo, ' gav din, evidoun (*kana a ra*)

Da di ar person da zebri... (1)

(*Herri a gan ivez en eur ziskenn jistr leiz ar chopinou ha Fulup a gan, en eur daboulina gant e gontell war an daol*)

Hollivi, holliva, traladira traladira,

da di ar person da zebri

ha tamm ne vo evit ho fri (1).

(1) Sellout ouz an ton paj. 34

FULUP. — Kaer e vo lavarout, Monig :

An tamm hag al lomm

a zalc'h an den 'n e blomm.

MONIG. — Ac'han, keit hag am eus soñj, piou a zivino, m'oc'h tud a skiant, eun divinadell fentus am eus klevet hizio e ti ar fererez :

Petra ' zo a bell pe a dost

lagad d'ezañ e beg e lost ?

Bec'h d'ezi bremañ, paotred !

FULUP. — Eur gastelodenn, Monig !... eun tammig re splann eo ho tivinadell ; gwech-all goz, krennarded ar c'hatekiz he diske en eur ober skolig al louarn. D'in-me bremañ da welout hag-heñ eo lemm ho spered : Piou a varv en eur gana ?

HERRI. — Me ' oar, me ' oar !...

FULUP. — 'Chanta, gra neuze eur skoulm krenn war da deod, Yann-Glakenn !

MONIG. — Piou a varv en eur gana ?

HERRI. — Eur bramm, Monig, goût ' ouzoc'h rezmat !

FULUP. — Ne deo ket evit tevel ar genaoueg-mañ !

HERRI. — Ha d'am zro ivez. Selaouit !

Pevar dipa dapa

o klask en em baka ;

ma 'c'h en em bakfent

e'ch en em lac'hfent.

Hañ, bugale vat ?

FULUP. — Pevar dipa dapa, a lavarez-te ?

HERRI. — Ya, pevar dipa, dapa... (*adlavarout a ra e zivinadell penn-da-benn*).

FULUP. — Nec'het oun, mab, nec'het-meurbet zoken, gwasoc'h eget Sant Pikorn an halegenn gamm...

MONIG. — Piou ar foeltr eo ar Sant-se ?

FULUP. — Petra, Monig, ne lennit ket 'ta Buhez ar Sent ?

HERRI. — Manac'h da vin ! ano hennez n'emañ ket war ar c'halander.

FULUP. — Eo, va faotr, eur merzer brudet e oa, ha kalz a boan en deus gouzañvet.

MONIG. — Ha petra ' zo bet graet d'ezañ 'ta, va Doue ?

FULUP. — Traou evel-se, merc'hig, ne dint ket da lavarout dirak eur plac'h yaouank...

MONIG. — Moarvat ne doun ken eur bugel !

FULUP. — 'C'hanta, war c'hourc'hemenn an Impalaer e voe c'houezet da Sant Pikorn eun taol gwenan en e reor... (*Herri a dag en eur eva jistr*). Bo ! Emañ ar gwaz-mañ o vont da vouga ! Skoit 'ta, Monig, eur paoad pe zaou war e gein ! (*Monig a ra dao da Herri hag hemañ a ziroll da c'hoarzin ha da winkal evel eun eal yaouank — Ivona goz a zeu en ti*).

#### Diviz V

IVONA, FULUP, MONIG, HERRI

IVONA. — Ac'han ! Evel-se e plij d'in ! Eus toull ar porz ho klever o c'hoarzin hag o vlej ! Petra a c'hoari etrezoc'h ?

HERRI. — Ha c'houi, mamm-goz, n'ouzoc'h ket eun divinadell bennak ?

IVONA. — Me ?... Barrek oun da zibuna d'eoc'h eur regennad betek warc'hoaz ar beure. Selaouit da genta :

Eun ibil kig en eun toull kig  
ha pa 'c'h a kuit e ra flik !

FULUP (*o skei eun taol dourn war an daol*). — Mamm, n'hoc'h eus ket a vez ?

HERRI. — Eur plac'h yaouank a zo amañ ouz ho selaou !

IVONA. — Eur plac'h yaouank, begeg ?... Monig a wel an dra-se bemdeiz, hogos bep tro ec'h a da graou ar saout... Eul leue, genou bras, eul leue o tena e vamm, ha setu petra ! Ha bremañ ec'h an da di Mañ-Sent ar Chevanton da c'houzout hag-heñ he deus peurec'hraet ar goz vuzugenn-se va zamm pitrouilhez !... Emberr da noz, Monig, e vo c'hoariet kartou ha taolit pled da veza touzet ganin !... (*mont a ra emaez en eur vouskana*).

#### Diviz VI

FULUP, MONIG, HERRI

FULUP. — Damnac'h da vin ! Emañ hizio an hini goz war he zu mat...

HERRI (*o paouez da c'houitellat kanaouenn Vonnig*). — Holivi, holiva, tra la dira !... Feiz ! ne lavarfe den kennebeut-all, emaomp o kas unan bennak d'ar bez !

MONIG. — Arabat eo ivez ober gwad fall a-hed ar bloaz (*o sevel en he sav*). 'C'hanta, tudou vat, leun eo ho kof ?... Roit dourn d'in-me, Herri, da glenka an traou-mañ, rak a-raok aoza eun tammig yod da goan, ret mat eo d'in rei da zebri d'al loened.

HERRI. — Chomit aze, Monig, me ' yelo prestik war o zro.

MONIG. — Ya, moarvat, gant ho tilhad da sul, evit o c'hailhari e kraou ar saout pe er marchosi, ha goude e klevot c'hoaz ho pegement digant ho mamm-goz !

FULUP. — Gortozit, Monig, al labour-se a zo d'in-me o veza ma 'c'h oun paotr ar gêr...

MONIG. — Chomit en ho koaze, Fulup, da vutuni ha da ziskuiza.

FULUP. — Da ziskuiza, emezi ? Kavout a ra d'eoc'h, Monig, ec'h oun gwall goz pe gwall faez d'am oad ?

MONIG. — O hunvreal emac'h, Fulup ?... An hini ho kwelfe o winta eur c'hant ed war ho chouk, ne gredfe biken oc'h koz pe vrevet.

FULUP. — Daou pe dri ger, gwir eo, am befe da lavarout da Herri...

MONIG. — N'e welit ket aze ?... Me ' yelo prim ha prim ; er beure-mañ, em boa trouc'het eur gar-rigellad velchon. Ahont emañ en disheol e-barz al liorz... (*war an treuzou, o vont er-maez*) Keit hag am eus soñj, Herri, hag ho tivinadell ?... Penaos 'ta ?... Pevar dipa dapa ?...

HERRI. — Pevar dipa dapa o klask en em dapa... Eur vilin-avel !... C'houi, Monig, 'm eus aon bras, n'eo ket ho fri eus ar re lemma !

MONIG. — Siouaz ! eun tammig spered besk a zo digouezet d'in. Pevar dipa dapa... eur vilin... (*mont a ra kuit en eur gana*).

#### Diviz VII

FULUP, HERRI

HERRI (*o sellout war-lerc'h Monig, dre ar pre-nestr*). — Setu amañ eur bólez, hañ, va zad ?

FULUP. — Ya, eur vaouez difré war al labour ha bepred sart evel pemp gwenneg.

HERRI. — Petra hoc'h eus da lavarout d'in ?...

(*o vont en e goaze*). Setu va reor war e du gin... Bec'h 'ta d'ho prezegenn !

FULUP (*o vont hag o tont dre leur an ti*). — Feiz, mab, nec'het-krenn en em gavan, ha ret eo klask da genta penaos dibuna va zammig kudenn...

HERRI. — Dal 'ta ! Ar gredenn am boa koulskoude n'oc'h ket c'houi eun den abof...

FULUP. — Marteze, met eur penn-foll a baotr ec'h out-te !... Kerkent ha ma klevet eur ger a-dreuz, houp, ha Yann en e sav, evel eun tenn, ha d'e doull raktal, troet da vouza ouz an holl, 'hed an eiz-deiz !... Daoust da se, selaou, ha ro peoc'h mar gallez !... Ezomm-bras a zo en ti-mañ eur wreg kreñv, akuit, eur plac'h hag a sell berr ouz an arc'hant, hag a...

HERRI (*en e sav*). — A-walc'h, va zad ! Ne dalv ket ar boan d'eoc'h dibuna ar gudenn-se, rak n'eo ket troet va spered gant merc'hed akuit pe nann... (*mont a ra war-du ar skalier*).

FULUP. — Touet am bije !... Krog eo ar bleiz-mañ da vlejal ! o komz e oan a-zivout Monig !

HERRI. — Monig ?

FULUP. — Na piou 'ta, genaoueg ? Ne deo ket hounnez eur plac'h akuit ?

HERRI. — Ha kreñv !

FULUP. — Ha prest dalc'hat da staga d'al labour.

HERRI. — Ha seder evel eul laouenanig !

FULUP. — Ha war evez gant hec'h arc'hant.

HERRI. — Na diouz ar beure, na diouz an abar-daez, biskoaz ne laosk an traou e stlabez !...

FULUP (*o skei gant e zourn war an daol*). — Salvete e vin !... Evel-se e plij d'in... Hag ouspenn-se eur plac'h koant !

HERRI. — Kaera hini a laka troad war douar ar barrez-mañ.

FULUP. — Eur vez e vefe gwelout anezi o vont gant eur martorlod bennak... Eur si hepken a gavan enni... Yaouank daonet eo...

HERRI. — Eun taol kaer ! Ar yaouankiz, va zad, a zo eur c'hleñved hag a dremen kalz re brim ! He mamm, avat, war lavar an dud, a vez mêo ken alies ha ma c'hall...

FULUP. — Ya, brudet eo ar wrac'h da veza eur staoterez, met ar verc'h n'eo ket kiriek da gement-se... Marteze e tamalli d'in... nebeut a leve he deus. peogwir n'eo perc'henn nemet d'he gopr ha d'an hiviz a zo war he c'hein...

HERRI. — Va Doue, va mamm-goz a lavar alies, hag e-leiz he genou : pa oan aet da eureuji, emezi, va nerz, va bleo melen-our, va c'hoantiz, ha diou linsel doull, setu aze va holl beadra evit sevel tiegez... En em zibabet he deus, daoust da se. Met, petra a lavaro an dud ? Emañ o timezi gant e vatez, emezo, ha c'hoarz ha jolori ganto...

FULUP. — Mari strap-latenn a rank klakenni ; kaer az po ober, ne stouvi ket he beg d'ezi, mab !... (*koucha a ra e gorn butun*). Ma 'c'h out-te a-du ganin, eun deiz pe zeiz e komzin da vat gant Monig.

HERRI. — Perak 'ta lakaat dale d'ar gaozeadenn-se ?... Setu Monig o tont er porz, ne glevit ket he c'harigell o wigoura ? (*Fulup, war dana e gorn a c'houez war e chimikenn*).

FULUP (*en eur glenka e gorn hag e yalc'h*). — Dioustu, a gav d'it ? (*Herri a sko ouz gwerenn ar prenestr hag a ziskouez da Vonig dont d'an ti*).

HERRI. — Erru eo, ha bec'h warni !... Me a yelo er-maez eur pennadig, evit rei amzer d'eoc'h d'eu em glevout ho taouik.

FULUP. — Evel ma kari... (*Monig, ar berr-alan ganti, a zired en ti*).

MONIG. — Petra, tudou vat, a c'hoarvez etrezoc'h ?

HERRI. — Netra, Monig... C'hoant en deus va zad da lavarout d'eoc'h daou pe dri ger... Azezit amañ, setu ho tro da govesaat... (*mont a ra er-maez en eur vouskana*)... e kavis-me va dousig koant, tra la lalala !...

#### Diviz VIII

FULUP, MONIG

MONIG. — C'hanta, Fulup, e sell oc'h da grozal d'in ?

FULUP. — Monig, en em blijout a rit amañ ?

MONIG. — Me ?... Fentusat goulenn !... Ha c'houi, Fulup, goût ' ouzoc'h evit petra oun-me broc'het ouz Marc'harid ar Morvan, va mignonez a-holl-viskoaz ?

FULUP. — Nann avat !

MONIG. — En deiz all, pa oan, gant respet, o kas ar vuoc'h vriz d'an taro, ec'h en em gavis gant Marc'harid damdost da Boull ar C'hlujeri. — « Da belec'h ec'h ez, emezi, gant al loen brein-se ? ». — « Al loen brein », emezoun... Ha me d'ezi, ha da gana he gousperou penn-da-benn... Diwar-se n'omp ket evit en em c'houzañv...

FULUP. — Biskoaz kement-all !

MONIG. — Ya 'vat, neb a zrouk-komzo diwar-benn unan-bennak eus an ti-mañ, ouz ar vuoc'h, ouz an ebeulez, ouz ar wiz zoken, am anwazo, ha gwaz a se d'ezañ !... Rak graet e vez brao d'in amañ, kement ha ken bihan, n'ouzon ken petra oun, ar vatez vihan, pe eun nizez, pe unan-bennak eus ho kerent...

FULUP. — Monig, digouezout a ra d'eoc'h sellout ouz ho melezour ?

MONIG. — Feiz ya, eur wech an amzer, ret-mat eo d'in en em stipa, evel ar re all.

FULUP. — Mar n'eo ket gaouiat ar melezour-se, ec'h ouzoc'h neuze kenkoulz ha me ez oc'h eur plac'h koant !...

MONIG (*nec'het-meurbet*). — Me, Fulup ? (*reded a ra etrezek ar prenestr*). O ! sellit 'ta, eur sparfell o plava a-us d'ar porz... Emañ ar sklokerez o c'her-vel he yer munut... Ac'han ! gwelet en deus Herri ar sparfell... (*stlaka a ra he daouarn*). Chou 'ta, chou, penn ar c'hast laer !... Ec'h an da sikour Herri da gas hounnez kuit !...

FULUP (*e zourn deo war skoaz ar vatez vihan*). — Monig, Herri a lavar evel-doun...

MONIG. — Petra, Fulup ?

FULUP. — Ez oc'h eur plac'h koant, kaera hini, emezañ, a laka troad war douar ar barrez-mañ...

MONIG. — Ya ?

FULUP. — Hag akuit, ha kreñv, emezoun... Ha prest dalc'hmat da staga d'al labour... Ha seder, eme Herri, evel eul laouenan...

MONIG. — Oc'h ober goab oc'h-c'houi, Fulup ?

FULUP. — Ha me oar Petra c'hoaz hon eus lavaret diwar ho penn, Monig ; pa oamp ergentaou ouz taol e lavarec'h : eur vatez oun, eur vatez vihan evel ma 'z eus kalz ; mar deu d'in, Doue da viro, mont kuit, biken, keit ha ma vin beo, n'ankouaïn an ti-mañ... Ma karit, va flac'h, c'houi a chomo amañ, betek ho maro, n'eo ken da vatez, met da vestrez, hag ho tro a vo da gavout mitizien...

MONIG. — Ha Herri... a oar kement-mañ ?

FULUP. — A dra-sur !... C'hanta, Monig, ya pe nann ?

MONIG. — O Fulup !... (*en em strinka a ra etre*

*divrec'h Fulup hag heñ d'he briata ha da bokat d'ez*).

FULUP. — Monig, va merc'hig, va merc'hig vihan !

MONIG. — Ha Herri ?

FULUP. — Ya, arabat eo d'imp hen leuskel e fri war ar gloued, war zigarez eur sparfell... (*digeri a ra ar prenestr*). Oc'ho ! Mab, deus amañ buhan !

MONIG. — Amañ, Herri, raktal !...

HERRI (*e toull an nor*). — 'C'hanta, peure'hraet eo ho kaozeadenn ?... Dirolla da ouela, pe da c'hoarzin, pehini am aliit d'ober ?

FULUP. — Goulenn diganti !

MONIG (*o vriata Herri*). — O daou, Herri, o daou en eun taol, me a ouel hag a c'hoarz war eun dro...

FULUP (*d'e vab*). — N'am boa ket lavaret d'it ?... Gortozit bremañ, pa stumm an traou evelhen, pec'hed marvel a rafemp o tremen hep eva eur weradenn hini mat d'hon yec'hed... Ec'h an en eur redadenn d'ar c'hao !... (*mont a ra kuit dre gambr al laez*).

#### Diviz IX

#### HERRI, MONIG

HERRI. — O Mon, Monig, Monig a netra !... Hag abaoe pegoulz ?...

MONIG. — Pegouls az karan ?... Pell, pell a zo, an deiz kenta, a gav d'in, ec'h oun deut amañ da vatez... Ha te, pegeit ' zo ?

HERRI. — Ac'han, divin !

MONIG. — Goapaer ! Ec'h out adarre gant da zivinadellou !... (*Herri a vouskan en eur c'hoarzin : pevar dipa dapa, tralala*). Na perak 'ta n'ac'h eus gwech ebet roet d'in da anaout am c'hares ?

HERRI. — Aon am boa rak va zad... Taget e vin

gantañ, emezoun, mar deu d'ezañ da c'houzout !... Pennhêr Kroaz Skiliou o redek war-lerc'h eur vatez, Doue da viro !... Ha setu heñ, hizio, eus e benn e-unan o staga da gomz evelhen : « Eur vez ' vefe d'imp, emezañ, he leuskel da vont gant eun den a vor »... Biken n'am bije kredet !... (*pokat a ra adarre da Vonig. Fulup a zeu tre, gantañ diou pe deir boutailh dindan e gazel, ha gwerennou bihan en e zaouarn*).

Diviz X

MONIG, HERRI, FULUP

FULUP (*e toull an nor*). — Goustadik !... En em garout a zo mat, met arabat eo mont amploc'h eget m'eo dleet... Eur bannac'h hini dous a ziskennin d'eoc'h, Monig ?

MONIG. — O... a-walc'h, Fulup !... Paouezit 'ta !

HERRI. — Leiz he gwerenn, va zad, 'leiz !... ha d'in-me eur werennad hini-kreñv... Manac'h da vin ! ma 'c'h 'n em selaoufen, e rafen hizio eur c'hofad... (*tostaat a ra ouz an daol, gantañ e vrec'h en dro da vandeñ e zavez-gwreg, ha Monig a harp he jod ouz hini ar paotr yaouank ; ouz o gwelout, Fulup a sko e droad d'an douar*).

FULUP. — A-walc'h evel-se, pa lavaran !... M'er-rufe tud amañ, e rofec'h tro d'an teodou fall da vegala !

HERRI. — An dud ?... Ma fidadoullou !, van ebel ne reomp-ni eus an dud, hañ, Monig ?... Ne deo ket, moarvat, en eur sac'h na dre guz ec'h omp e sell d'eureuji, ha kement den er c'horn bro, nemet dall pe vouzar e vefe, a ouio mat ano va gwreg, raktal ma vin embannet... D'hon yec'hed !... (*eva a ra e vannac'h en eul lonkadenn*).

FULUP. — Pe bounner-gleo ec'h oun, pe o koll da benn e vefes, Herri baour, met souezet-krenn en em gavan. Piou, emezout a vo embannet ?

HERRI. — Feiz, Monig ha me... Na petra ?

FULUP. — Monig ha te ?... Kae da drinchina, babouzeg !... (*o tapout krog e Monig*). Houmañ ne deo ket evidout !

HERRI. — Ha da biou 'ta ?

FULUP. — D'in-me !

MONIG ha HERRI (*a-gevret*). — D'eoc'h ?

FULUP. — Ne oamp ket en em glevet, hon daou, war gement-mañ ?

HERRI. — En em glevet ?... D'am zro da chom sebezet !... Neuze, Monig, e-lec'h beza danvez va gwreg, 'c'h oc'h adrak danvez va mamm ?... Ha c'hoaz em eus evet d'hon yec'hed ?... Manac'h da vin ! Setu amañ va gwerenn !... (*skei a ra e werenn d'an douar*). Biken tarsod-all ne lonko takenn ganti ! Bezit war ziwall, emezañ, ouz an dud !... Bremañ 'vat, e klakenno hag e c'hoarzo Mari Beg-araok, ha gant gwir abeg, ha me a yudo evelti !... Ha-ha-ha-ha-ha-ha !... (*en e goaze, a-dal d'an arvesterien, Herri a ziroll da c'hoarzin*).

FULUP (*kounnaret-bras*). — Ne brenni ket an drap-se, mec'hieg ?

HERRI. — Oho ! troet eo an ozac'h yaouank da bennfolli ?

FULUP (*E zourn savet war e vab*). — Serr da c'henou, pe ' vo stanket d'it gant krabanadou !

HERRI (*en e sav sounn hag o tiwiska e borpant*). — Skoït 'ta, va zad, met a-raok dourna, dalc'hit soñj ne doun ken eur c'hanfardig fall !... Skoït, evit ma vo kaset ho torz d'ar gêr ha ma vo gwelet pehini a zo trec'h d'egile... (*chomet betek-hen hep ger na finv, Monig en em strink etrezo*).

MONIG. — Daoust ha n'eo ket huñvreal eo a ran-me ?... Ma n'eo ket eur vez !

HERRI. — Ne doun ket, emichañs eur c'hi bihan e-tailh da ober chiboud war zistera ger a blijjo d'ezañ distaga.

MONIG. — Tavit, Herri, tavit ha doujit d'ho tad... En em ganna, c'houi ho taou ?... Nag a-berz petra ? Abalamour d'in ? Pebez digarez !... Doue hen goar koulskoude, biskoaz n'em eus-me klasket hoc'h isa an eil enep d'egile... Met ar yaouanka ac'hanomp a vo ivez ar fura... Ec'h an da sacha va skasou, ha rageun !... Kaer em eus beza didamañ-rik, biken ne blegin da welout o tont da veza eun ifern an ti e-lec'h m'en em gaven er baradoz... Kenavo !... (*difoupa a ra dre ar c'horn kleiz*).

#### Diviz XI

HERRI, FULUP

HERRI (*o wiska e borpant*). — N'eus forz !... Ma 'c'h a kuit, me a yelo war he lerc'h, hag en enep d'an holl, houmañ a vo va gwreg, nemet gouestlet 'c'h oun d'ober eur c'hoz paotr yaouank !

FULUP (*en eur dana e gorn butun*). — Ya, met gwenneg ebet diganin n'az po, na warc'hoaz na diwezatoc'h !... Hag evel ma kaned gwechall-goz :

N'eo ket bleo melen na koantiri eo a laka ar pod da virvi !

HERRI. — Marteze ! Met an hini goz a zo o tont en ti, a lavar ivez ken alies :

Gwelloc'h karantez 'leiz an dourn eget aour melen 'leiz ar fourn !

(*Ivona goz a zeu tre*).

#### Diviz XII

IVONA, FULUP, HERRI

IVONA. — Pitouilhez ebet !... (*en eur ziskouez ar boutailhou war a daol*). Jesus Maria Kredo !... 'M eus aon bras emañ an traou ganeoc'h war an ton bras !... Piou ar foeltr a zo bet emañ ?... O, Holla !... hag eur werenn vruzunet war leur an ti ! Petra, sach-bleo a zo bet etrezoc'h ?... Pebez stlabez !... Kerz, Herri da glenka ar boutailhou-mañ 'lec'h ma 'c'h eo dleet !

HERRI. — 'rin ket avat !... An hini en deus o digaset o dastumo ivez, ma kar ! (*mont a ra er-maez, e zaouarn en e c'hodellou hag en eur c'houtella*).

IVONA (*da Fulup*). — Gwall zivergont e kavan da vab ! War peseurt louzaouenn en deus staotet adarre ?... Ha pelec'h emañ Monig ?

FULUP. — Ha me oar ?... Dalc'hmat e vezit o c'houlennata : da belec'h, ha petra, ha gant piou, ha penaos ? Gwasoc'h eget ar person pa 'c'h eer da govesaat !... (*mont a ra ivez er-maez*).

#### Diviz XIII

IVONA, MONIG

IVONA. — Evel-se e vez kaset an hini goz da stoupa !... (*Monig a zeu d'an traoñ gant eur pakad dilhad en he dourn*). Te a zo aze, Monig ?... Petra, va flac'h, ec'h aozimp fenoz da goan ? Yod pe avalou douar ?

MONIG. — Pez a blijjo d'eoc'h, Ivona... Me 'ya kuit ! Warc'hoaz ar beure e teujo va mamm gant

eur garigell da gere'hat va zammou traou, hag ar peurrest eus va gopr...

IVONA. — Kuit, emezi ?... Dal 'ta, Ivona, setu amañ eur gaoteriad all da lonka !... Petra an diaoul a zo c'hoarvezet e-keit ma oan aet diouz ar gêr ? (*Monig a stag da zifronka ken n'eo eun d'ruet he gwelout*). Monig !... Monig !... (*eben a zalc'h da ouela, hep ranna eur ger*). Piou en deus anwazet ac'hannout, va merc'h (*ger ebet, nemet daerou*). Adalek m'eo paour eur vaouez, ha ma n'eo ket eun heug sellout outi, kement c'houil a zo prest d'he disme-gañsi !... Dec'h ar paotr-karr, hizio ar mestr, pe ar vistri !... A-wale'h, tudou, 'leiz va lér am eus gant an doareou-se... (*digeri a ra ar prenestr*). Deuit amañ, daou gonifl, diredit amañ hep dale da glevout ho pater !

MONIG. — En an' Doue, Ivona, n'it ket da...

IVONA. — Serr da c'henou, kaezig, ha distouv da ziskouarn !

#### Diviz XIV

FULUP, HERRI, IVONA, MONIG

IVONA (*da Herri, adal ma teu en ti*). — Piou 'ta, mab ar c'hagn, en deus poaniet ar bugel-mañ gant eur gomz dibrenn bennak pe wasoc'h ?

HERRI. — Goulennit digant va zad !

FULUP (*o tont en ti*). — Goulennit kentoc'h digant paotr e werenn dorret !...

IVONA. — Dal 'ta !... Setu amañ eur ganaouennig nevez !... Ma troan war-du Monig, e lavaro d'in mar-teze : goulennit digant ar vlonegenn e-pign ouz an treust-se !

MONIG. — Troit alese, Herri, d'ar gêr ec'h an, rak...

HERRI. — 'C'hanta, me a ziskuilho ar wirionez evel m'emañ !... (*e zourn war skoaz ar vatez*). Torch da zaoulagad, Monig ! Houmañ eo an hini a garan, ganti e fell d'in dimezi, gant ma teurvezo d'ez i va c'hemer... Kaer en deus va zad blejal n'am bo gwen-neg ebet a-ziwarlec'h, van ebet ne ran ouz e c'hour-drouz, hag al lodenn a zigouez d'in a-berz va mamm, n'halla ket he nac'h ouzin !...

IVONA. — Hañ ! eno emañ an dalc'h !... Talvout a ra ar boan, mabig, da sevel war da dach evit eun netraig evel-se ! ... Lavaret am eus hag adlavarout a ran c'hoaz : deiz va eured, va holl vadou a oa va nerz, va c'hoantiri...

HERRI. — ... ha diou linsel doull !...

IVONA. — C'hoaz e ri goab, marmouz, ha me a-du ganit !

HERRI. — Gout ' ouzon, mamm-goz, hag ho tru-garekaat a ran, met, siouaz, ma 'z eus bet trouz etrezomp, n'eo ket diwar-benn aour nag arc'hant !... Goulennit digant va zad petra a zo war e spered !

IVONA. — Ha petra ?... Doue d'am sikouro, biken ne kredfen ! (*d'he mab, troet e gein gantañ, e-kichen ar prenestr*). Sell ouzin, Fulup, pe gentoc'h tap da velezour... Krizet eo da dal, dislivet da zaou-lagad, ha moal e vi kent ma vo pell. An daou-mañ a zo yaouank-flamm, leun a dan, a spi hag a vuhez... Arabat eo herzel outo da gerzout hervez o flane-denn... Nevez ' zo e lavaris d'in : « da Vai-Job ar Manac'h ne zimezin biken, c'hoarzin a rafe an dud... Eureujet eo, a lavarfont, gant e vamm-goz ! »... C'hoarzet e vefe muioc'h c'hoaz ouz da welout o troïdella en-dro d'eur grennardenn !... (*da Vonig*). Ro eur pok d'in va merc'hig !... Ha te ivez, Herri !... Deiz hoc'h eured, war va feiz, ec'h aio kaol er soubenn, ha dañsal a rin ken na vo faez ar sonerien !... Met da c'hortoz, diskenn d'imp, mabig,

pep a vannac'h !... Fulup a raio evelomp ivez pa vo og gant e vroc'hadenn !... (*en eur sevel he gwenn*). D'ho yec'hed, bugale !

HERRI (*o vont da gaout e dad, eur werenn leun en e zourn*). — Va digarezit, va zad, me ho ped !... Ne doun ket eur gwall ibil a baotr, hen gouzout a rit, ha ma 'c'h eo diflipet ganin ger pe c'her re c'haro, teurvezit, mar plich, o ankouaat... N'eus forz petra 'oufec'h ober, Monig ha me a zalc'ho d'ho karout !

FULUP (*en eur gemer ar werenn*). — Bez' ez eus traou poanius da c'houzañ !... Pa vi war an oad, e teui marteze da welout pegen kriz d'eun den o nija pell, pell ac'han en e huñvre, ec'h eo beza dihunet a-stroñs, evit koueza a-hed e gorf d'an douar... Gwas-a-se d'in !... Met mezek e vefen o son ar c'hlaz vras 'lec'h ma 'z eus kelou d'eureuji... D'ho yec'hed 'ta, eurvad d'eoc'h, dudi ha levez, hag eur vuhez hir, kuit a drubuilh !... (*eva a ra e vannac'h en eun aland*). Dal, Herri !... (*mantret eo e galon, ken na gomz evel pa vije raouet*). Mamm, ec'h an d'ar bourk da c'hoari kartou !...

IVONA. — Ya, Fulup, kae, va faotr ! Na rez ket gwad-fall ; bez' ac'h eus arc'hant ?... Ha ma teuez d'ar gêr gant eun tammig reorad, n'eus forz, ne selin ket re verr... (*mont a ra Fulup kuit*).

#### Diviz XV

#### MONIG, HERRI, IVONA

MONIG. — Paour kaez den !

IVONA. — Ta ta ta ta !... Dimezi a raio ivez d'e dro :

N'ez eus bet biskoaz botez  
ha pa ve touli, hep kavout parez !

Laoskit an traou-mañ ganin, Monig, me o c'hlenko : p'ledit-c'houi gant Herri, ma welin hag-heñ e oar ober e floc'hig e-tal eur plac'h yaouank... (*mont a ra da gambr al laez gant ar boutailhou*).

MONIG (*nec'het-bras*). — 'C'hanta, Herri !

HERRI (*ken nec'het all*). — 'C'hanta, Monig ?

MONIG. — Gallet ac'h eus lakaat ar sparfell da dec'hout ?

IVONA (*o tont en-dro*). — Ar sparfell, emezi ??? Eun druez eo d'eun hini goz eveloun deski o micher d'an daou grouadur-mañ... Tosta d'ezi, babouzeg !... ne grego ket ennout !... Evel-se... Ha bremañ kazel-ha-kazel... aze 'mañ-se !... Dont a ray ganeoc'h, met allas, ret eo en em ober diouz a hep tra... Evel ma lavare va zad, Doue d'hen pardono :

Neb na zebr 'met avalou poaz

biskoaz askorn ne gac'has !

Ha bremañ, kit d'al liorz, e-lec'h m'emañ ar skao hag ar spern gwenn en o bleun... (*mont a ra an dud yaouank kazel-ha-kazel er-maez, Ivona a huch war o lerc'h dre ar prenestr digor*). Tostoc'h c'hoaz, Herri !... Aze emout ganti !... Baleit dre ar wenedenn, pe azezit war ar c'hlazenn da c'hoarzin, da fistilhat evel daou labous, ha dreist-holl d'en em boket didruez !... 'Keit-se me 'c'h aozo koan, goude m'am bo klenket ar yer... Bîti, biti, biti, biti !...

#### GOUEL

(Priel, 6-6-43)



'N eur zont dar gêr diouz a Wen - gamp e ka - vis me  
 va dou - sig koant

'N eur zont dar gêr diouz a Wen - gamp e ka - vis me  
 va dou - sig koant e ka - vis me va dou - sig koant  
 (Mong ha Herri)  
 'N eur zont diouz a Wen - gamp  
 (Mong ha Herri)  
 Ga - big ar Sacz pe - lec'h it hu hol - li - vi hol - li  
 va tra la di ra tra la di ra (Mong)  
 Sacz pe - lec'h it hu ken beure man gant ho kwia du  
 Da di ar per - son da zi - bri

hol li vi hol - li va tra la di ra tra la di ra - a  
 (Mong ha Herri)  
 da di ar per - son da zi - bri ha lamme vo e vit ho fri



Fransez Falc'hun

## PAJENN AR YEZ

### **Kemmaduriou kensonennoù ar brezoneg**

(Kendalc'h) (1)

Setu klozet roll ar c'hensonennoù, ha kavet ganeomp en hent meur a gensonenn nevez. D'o heul e teuo kemmaduriou nevez, da staga ouz ar re a gaver er yezaduriou, brazik o niver hervez lod. O kenderc'hel gant hor studi, e kavimp nevezintiou brasoc'h c'hoaz, ar c'hemmaduriou berniet. Hag en diwez, kudenn ar c'hemmaduriou a vezo dirouestlet, sklêraet da vihana. Rak, evel a welimp, ar c'hensonennoù a gemm, nann a hiniennou gant he reolenn da bep hini, met a rummadou a-bez ; hag evel n'eus anezo dre vras nemet diou rummad, ar c'hemmadur ne ra d'ezo nemet tremen eus an eil rummad d'eben, pe kemma o renk en hevelep rummad.

Pep kensonenn he deus he flas en unan pe unan eus an diou rummad-se, met nann enno o diou war eun dro. Gwelet hon eus n'eo ket *b* blot ar c'hemmadur *p-b*, an hevelep tra eget *b* kreñv ar c'hemmadur *b-v* ; hag e kaver ivez an hevelep diforc'h etre *d, g* blot ha *d, g* kreñv. Istor « an Ao. person troet e dour » a ziskouez e c'hell an diforc'h-se, drezañ e-unan, disheñvelia diou frazenn a-bez.

(1) *Sav* niv. 26, 27, 28.

Koulskoude, ret eo hen anzañ, n'en deus an diforc'h-se talvoudegez ebet, koulz lavarout, er yez komzet ; pe da vihana, kalz eo disterc'h e dalvoudegez eget hini an diforc'h etre *nn* hag *n*, *ll* hag *l*, *rr* hag *r*. Perak ?

Pa leverer : « *brao eo e bez, troet eo e dour, torret eo e garr* », ar ger n'eo ket an hevelep hini hervez ma tistager gant *b* (pez), *d* (tour), *g* (karr) pe gant *bb* (bez), *dd* (dour), *gg* (gar). Diouz ar pez a vez lavaret araok, an holl a oar hag eus « *ar pez* », « *an tour* », « *ar c'harr* » eo e komzer, pe eus « *ar bez* », « *an dour* », « *ar c'har* ».

Setu ne seller ket kalz ouz an distagadur, *bb* pe *b*, *dd* pe *d*, *gg* pe *g*. N'eus nemet e frazennou distag, savet gant eur yezoniour evit c'hoari, hag e ve gwelet ar c'hemm etre *dd* ha *d* o tischeñvelia ar ster en distagadur : evelse er frazenn : « *kemer ar sukr ha deus* » pe « *a deuz* ».

Met er frazennou : « *ro e lod d'ez* » ha « *ro he lod d'ez* », ar ger lod a zo an hevelep hini, hag er yez komzet n'eus netra o tischeñvelia ar ster nemet *l* er frazenn genta hag *ll* en eil. En heuliad gerioù : « *e lod eus an traou* », gant *l* ar ster a zo : « *sa part (à lui) des choses* », ha gant *ll* : « *sa part (à elle) des choses* » pe « *dans une partie des choses* ».

E doare-skriva Ar Gonideg, *he* a oa gourel ha gwregel war eun dro. Dirak ar c'hemmadurioù a veze skrivet, an diforc'h a oa aes : *he di* hag *he zi*, *he vreur* hag *he breur*, *he vamm* hag *he mamm*. Met dirak *l*, *n*, *r*, ne oa tu ebet da ober an diforc'h. Skrivagnerien a c'houlennas ma vije skrivet : *hel lod*, *hen neud*, *her rastel*, pa vije komzet eus eur vaouez, hag *he lod*, *he neud*, *he rastel*, pa vije komzet eus eur gwaz (gwelit « *Supplément lexico-grammatical au dictionnaire français-breton de Troude*, gant an abad Moal, e ti Desmoulins, Landerne, 1890 p. 55).

An dud-se, brezonegerien a ouenn, a verke fraez e kavent e derou ar gerioù, hervez ar c'hemmadur, an diforc'h a zo en diabarz etre *ll* hag *l* (*goullou*, *goulou*), *nn* hag *n* (*kanna*, *kana*), *rr* hag *r* (*kirri*, *kiri*).

Met an diforc'h etre *bb* ha *b*, *dd* ha *d*, *gg* ha *g*, n'eus ket anezañ e diabarz ar gerioù, hag en derou n'en deus nemet nebeudig a dalvoudegez ; ne dal ket ar boan, marteze, e verke e taolenn ar c'hemmadurioù ; awalc'h oa beza graet meneg anezañ.

\*  
\* \*

Roet eo bet (SAV, 26, p. 13), taolenn ar c'hensonennou brezonek a gaver er c'hemmadurioù hervez an distagadur. Setu an hevelep taolenn hervez an doare-skriva :

	<i>kr̄ev</i>	<i>blot</i>	<i>kr̄ev</i>	<i>blot</i>	<i>kr̄ev</i>	<i>blot</i>	
dre an diweuz ...	p	b	f		m, mm	v	} dre ar fri
dre an dent.....	t	d	s	z		n	
dre an staon̄ gleb			ch	j		l	} linkus
dre an staon̄ sec'h	k	g	c'h			r	
	kensonennou <i>larz</i>		kensonennou <i>c'houez</i>				

N'eus nemet keñveria an diou daolenn evit gwelout pegen fall eo skeudennet an distagadur gant an doare-skriva : kempouez kaer ha reiz an distagadur a zo mac'hagnet holl. Setu perak, evit displega fraez ar c'hemmadurioù, ne c'heller ket diazeza o reolennoù war eun doare-skriva gaouiat, met war an distagadur, a zo ar wirionez nemeti er yezoniezh.

Tri zoull bras a zo en doare-skriva. Da genta ne verk ket *nn*, *ll*, *rr*, e derou ar geriou ; awalc'h hon eus pouezet war gement-se. D'an eil, ne verk ket kemmadur-blotaat *f* na *c'h*. Dre-se ez eus direizder bras e kemmadurioù ar c'hensonennou-c'houez : *s* ha *ch* a vlota, *f* ha *c'h* ne reont ket. Evit lakaat eun tammig reizder war ar poent-se, diwar gorre da vihana, ar yezadurourien o deus mouget, kondaonet, eskumunget ar c'hemmadurioù *s-z* ha *ch-j*. Met o lakaat reizder diouz eun tu, a enep natur an traou, e kreskont an direizder diouz eun tu all : rak bremañ hini eus ar c'hensonennou-c'houez ne vlota, pa ra an holl gensonennou-tarz ; hogen kevatal emaint e keñver ar poent-se er yez komzet.

Ar c'hevatal-se a ve splannoc'h ma vije aroueziet *c* ha *g'* e derou ar geriou, rak bez' ez int ar c'hensonennou-tarz a zo dirak *ch* ha *j*, evel *t* ha *d* dirak *s* ha *z* : e brezoneg ez eus peder gensonenn distaget dre ar staoñ gleb, evel peder dre ar staoñ sec'h pe dre an dent, pe dre an diweuz. Gwechall ne veze skrivet hini ebet anezo, hag oberourien geriadurioù brezonek (an Tad Pelleter, ar Gonideg), a lavar ez eo *ch* ha *j* lizerennou nevez er yez. Ne dint e gwirionez nemet *s* ha *z* glebiet, ha kalz tud koz o distage evel *s* ha *z*. Martoloded koz a lavare *Serbourg* evit *Cherbourg*. Er Voure'h Wenn, hizio, lod eus an dud a lavar *sicân*, « chicane », *sicad*, « chique », *sicour*, « secours », a zeblant beza an doare-distaga koz er vro, ha lod all *chikân*, *chikad*, *chikour*. Ar skouerioù-se, ha kalz re all a ve aes da envel, a ziskouez fraez e c'hell beza *ch* ha *j* klevet ha distaget evel *s* ha *z* (gwelit *izel*, pe *ijel*), *c* ha *g'* evel *k* ha *g*.

Evit ar beder gensonenn dre ar staoñ gleb, daoust ma oa anezo en distagadur, ne oa lizerenn ebet el lizerenneg gresianek, a zo mammenn an holl lize-

rennegou a vremañ. Kement-se a zo penn abeg ma vez skrivet *ch* gant diou lizerenn, ha ma n'eo ar *j* nemet unan eus an doareou koz da skriva an *i* : n'eus ijinet lizerenn nevez ebet evito, daoust m'eo bet kavet an tu d'o merka er skrïtur ; met evit *c* ha *g'* n'eo ket bet kavet an tu-se. Marteze ne sonjed ket e oa ezomm d'hen ober. E brezoneg eo mat difazia *z* ha *j*, daoust ma ve distaget *z* pe *j* hervez ar c'hoant e meur a c'her, *dijolo* pe *dizolo*, *ijili* pe *izili*, met ret eo difazia *lijer* ha *lizer*, *ejen* hag *ezenn*. Hogen diaes-meur eo kaout gerioù ha ne vent disheñvel nemet dre ma 'z eus *è* pe *g'* en unan, ha *k* pe *g* en egile : *gwical* pe *gwikal*, *hig'enn* pe *higenn*, a zo an hevelep ger. Koulskoude, setu amañ eus brezoneg ar Voure'h Wenn, tri ger ha n'int disheñvel nemet dre ma 'z eus *t* en unan, *c* en eil, ha *k* en diweza : *frito* (v. frita), *frico* (v. frika) ha *friko* (galleg : fricot).

Met ar pez n'eo ket ret her merka en doare-skriva a zo ret mat her menegi, evit diskouez reizder kemmadurioù a ve souezus-meur a hend-all. Ma vez lavaret ar *chi*, ar *chure*, em *chichen*, e Skaer, eo dre ma vez distaget *ci*, *cure*, *cichen*, ha nann *ki*, *kure*, *kichen* ; *ch* a zo kemmadur-c'houezadi ar *c*, evel *s* hini an *t* ha *c'h* hini *k*. E Skaer e vez lavaret *ma sad* ; *ma zad* a zo eur c'hemmadur daougementet : *s-z* war gorre *t-s*. Ma vije lavaret *ma zad* e Skaer, e vije lavaret ivez em *jichen* e lec'h em *chichen*, gant an hevelep kemmadur daougementet (*ch-j* war gorre *c-ch*).

\*  
\* \*

Evit entent ar peurrest eus ar studiadenn-mañ, eo ret ober mat an diforc'h etre tri seurt enebadurioù disheñvel er c'hemmadurioù :

I. — Enebadur etre kensonennou-tarz divouez ha kensonennou-c'houez divouez, kreñv an diou rumm anezo :

p	t	c	k
—, —,	—, —,	—, —,	—
f	s	ch	x

An enebadur-se eo ar gwir gemmadur-c'houezadi. Met er skritur ne vez ket merket ar c'hemmadur *c-ch* ; hag ar c'hemmadur *t-s*, implijet e kalz lec'hien-nou e Leon (wardro Konk), e Kerne (Kastell-Nevez ar Faou, Skaer), ha Gwened (wardro An Oriant), n'eo ket bet digemeret er yezaduriou, daoust m'eo kosoc'h eget ar c'hemmadur *t-z*, roet evel an hini reiz nemetañ.

Bez' ez eus e gwirionez diou c'hiz disheñvel da ober ar c'hemmadur-c'houezadi :

a) kemmadur dizoubl : *p-f, t-s, k-x*.

b) kemmadur daougementet : *p-ff, t-z, k-h* ; he-mañ n'eo nemet ar c'hemmadur kenta, berniet war-nañ ar c'hemmadur-blotaat : *f-ff, s-z, x-h*.

An diou c'hiz-se a vez implijet. El lec'h ma vez lavaret *ma sad*, e vez lavaret ivez *ma fenn, ma xalon* ; hag el lec'h ma tistager *ma zad*, e tistager ivez *ma ffenn, ma halon*. Amañ e welomp si an doare-skriva boutin, a ra an diforc'h etre *s* ha *z*, met nann etre *f* ha *ff*, skrivet o daou *f*, nag etre *x* ha *h*, skrivet o daou *c'h*. Ouspenn-se, o tigemer ar c'hemmadur *t-z*, e tigemerer e gwirionez en eul lec'h ar c'hemmadur *s-z*, a-vern gant ar c'hemmadur *t-s*, daoust m'hen argaser en holl lec'hioù all.

II. — Enebadur etre kensonennou kreñv ha kensonennou blot :

p	t	c	k	f	s	ch	x	b	d	g
—,	—,	—,	—,	—,	—,	—,	—,	—,	—,	—,
b	d	g'	g	ff	z	j	h	v	z	h

m	nn	ll	rr
—,	—,	—,	—,
v	n	l	r

Ar c'hensonennou kreñv a zo lod anezo divouez, ha lod all moueziet ; met an holl gensonennou blot a zo moueziet ; an dra-mañ a zo a bouez bras.

An enebadur-mañ eo taolenn ar c'hemmaduriou blotaat. Ne gaver ket ennañ ar c'hemmadur *gtb-w*, a zo eur c'hemmadur koz *gw-hw*, da lavarorut eo *g-h*, chomet beo e meur a lec'h (Leon), ha deuet peurliesia an *h* da goueza dioutañ. E Goueled-Leon e tistager ar *hwazed* evit ar *wazed* ; *h* eo al lizerenn a steuz ar buana ; gwelit : *n'ellan ket* evit *ne c'hellan ket*. E brezoneg, an *h* deveret eus kemmadur ar *g* a zo bet kouezet peurliesia dirak *w*, a wechou zoken e lec'h all ; e kembraeg eo bet kouezet e pep lec'h.

III. — Enebadur etre kensonennou moueziet ha kensonennou divouez :

N'eus nemet *p, t, c, k, f, s, ch, x*, hag a ve divouez. Blotaat a reont dre vouezia, hag e troont e : *b, d, g', g, ff, z, j, h*.

Ar re-mañ adarre a greñva dre zivouezia, hag e teuont en-dro da veza : *p, t, c, k, f, s, ch, x*. Pa vez blotaet *b, d, g, m*, e troont e : *v, z, h, v*, dre c'houezadi. Hogen *v, z, h, v*, a greñva dre zivouezia, hag e teuont da veza, n'eo ket *b, d, g, m*, endro, met *f, s, x, f*. Da lavarout eo, daou gemmadur berniet, blotaat da genta ha kreñvaat da eil, ne vezont ket anat pa gouezont war *p, t, k*, hag a chom a-vern pa gouezont war *b, d, g*.

Setu hag a daol sklerijenn war unan eus an direizderiou brasa, da welout, er c'hemmaduriou ; gant ma vo sellet ouz ar yez komzet, nann ouz ar yez skrivet. Ouspenn, ret eo gouzout ne c'houzañv ket ar brezoneg diou gensonenn voueziet diouz renk, nemet unan

anezo a ve *m, n, l*, pe *r*. Setu perak *Roz-go* ne c'hell beza distaget nemet *Ros-ko*, ha *Mez-beler*, *Mez-gouez* (anoioù tiegeziou) nemet *Mespeler* ha *Meskouez*.

Hervez reolennoù ar yezadur, e vez lavaret *eun iliz kaer*, *eur vaz teo*, hep kemmadur, met eun *iliz vihan*, *eur vaz voan*, gant ar c'hemmadur. E gwirionez, hiniennou a vez klevet o lavarout : *eun iliz gaer*, *eur vaz deo*; met hervez ar reolenn meneget uheloc'h,  $z + g$  (*iliz gaer*) ha  $z + d$  (*vaz deo*), a dro en  $s + k$  (*ilis kaer*) hag en  $s + t$  (*vas teo*). Ar c'hemmadur dre vlotaat ( $k - g$  ;  $t - d$ ) hag ar c'hemmadur dre zivouezia ( $g - k$ ,  $d - t$ ), pa vezont berniet, a deu amañ d'en em zispenn, abalamour m'oa divouez ar gensonenn araok ar c'hemmadur kenta : daou gemmadur berniet a ra evel ma ne ve hini ebet.

Met war *eun iliz vihan*, *eur vaz voan*, ar c'hemmadur dre zivouezia en deus krog ivez, ha distaget e vez peurvuia *eun iliz vihan*, *eur vaz foan*. Amañ, an daou gemmadur, e lec'h en em zispenn, a chom war vern, rak ma oa moueziet ar gensonenn araok ar c'hemmadur kenta : *b* e *bihan*, *m* e *moan*.

An divouezia, pa deu diou gensonenn voueziet da steki an eil ouz eben, eo lezenn vras ar c'hemmadurieu nevesa e brezoneg. Setu skouerioù anavezet mat : *et tu evit ed du*, *Lagathu evit Lagad-du*, *yot kwiniz evit yod gwiniz*, *eistez evit eiz dez*, *kreisteiz evit kreizdeiz*, *dofi evit dozvi* (dre *dosfi*). Alies e vez berniet an divouezia war eur c'hemmadur dre vlotaat : *d'a famm* pe *d'as famm* evit *d'az vamm*, *d'a freur* pe *d'as freur* evit *d'az vreur*, evel *d'as preur* evit *d'az breur*.

Ne c'heller kompren netra er c'hemmadurieu ma ne daoler ket evez ouz al lezenn-se.

F. FALCHUN.  
(da gendrec'hel)

## PEVAR FLANK...

Tadou-koz Youenn a oa bet moraerien. Youenn a voe ivez. A-belec'h en dije soñjet en eur vicher all ? N'ouzon doare...

Pennti e gerent a oa kluchet e-tal an aod etre St-Brieg ha Pempoull, tevennoù serz en-dro d'ezañ : An oabl, al lanneier, ar Mor, netra ken.

P'edo an tad o tidoulla e rouedou, graet gantañ eun dro-vageal, ar vamm en he c'hoazez war ar menkti oc'h ober stamm, bez' e kantree ar bugel e-touez reier an aod. Pesketa, chevreta, kranketa ha dirolla da c'hoarzin d'an avel ' oa e lod. O redek war-lerc'h an oriaev louet pe ar skravenn wenn, e chome a-sav a-greiz-holl. Storlok ar c'hoummou a hillige e galon. Boemet, e selle ouz an donn vras, o serri-diserri bepred, e-giz muzellou o vouskana d'ezañ eur ganaouenn c'houek-dispar. Hag heñ da vousc'hoarzin d'ar mor e c'halve ken dous...

Lakaet e oa d'ezañ beza moraer hag e voe.

Bremañ, aet war an oad, emañ Youenn o c'hortoz e dremenvan. Pevar-ugent vloaz tremenet hevelep tra hag eur barr-krena ! Pevar-ugent vloaz a labour a laz-korf, a reuz spontus. A-benn ar fin, eul leve dister n'eo ket diouz koust ar vuhez a-vremañ.

Sounn e benn, digroumm e gein, krak e lagad, Youenn a zo eun dremm gaer a hini koz. Eur bervig a zo en e zaoulagad p'emañ sorc'hennet en e veajou. Mogerioù an ostaliri eo taolenn-skramm eur finvskeudennva, o tremen warni bemdeiz lod eus e vuhez. Dibaot e rofe da c'houzout da zen petra a zo

war e spered. Nemet gant tud a gar e vefe. Ar re-se n'int ket niverus.

Dreist-holl, pa zivizit gantañ, na lavarit ket ano d'ezañ eus ar mor. A-hend-all e c'homfec'h war an dorgenn, lazet gant e sell du-dall. Ar Mor ! Kasoni a vag outañ, netra ken. Youenn a sav diouz an daol, a-greiz-holl. O tic'hargadenna da c'hoarzin iskis, e teu gantañ ar geriou-mañ, fero e vouez :

« Piaouet gant ar Mor n'oun ket bet... Nann, ne fell ket d'in... Ne fell ket d'in hizio kennebeut ! » Youenn a zo leun a spont e zaoulagad. Hag heñ kuit.



An deiz war-lerc'h e tegouez d'an eur-rik. Biskoaz n'em eus gwelet Youenn diwezat. Ho temata a ra gant eur « good morning » bennak. Soñjou ergerz ! N'oar ket ar saozneg na yezou all. Ne labour ket Youenn da bleustri war al levriou, da sevel bagouigoù ne lavaran ket. Gwir vigi a zo en e di... Ne lenn ket, nemet eur romantig bennak e vefe. Ha diouizieik e vefe-heñ ? Pell diouz lavarout an dra-se emañ. Met, pep-hini e vicher. Eno emañ an dalc'h. Rak-se, n'en deus ket e bar da envel d'eoc'h anoiou an aveliou, ar gwazennou-mor, ar broiou ha me 'oar-me. Displega a ra d'eoc'h, dre vras, petra eo al lomanouriez... Ezomm ebet da lavarout d'eoc'h e tibun se evel e bater. A daol trumm avat e chom e fri war ar gloued. Ne da ket pelloc'h, berr e anaoudegeziou gantañ. Neuze, feuket outañ e-unan, emañ dare da vont en gouez. Tavedek ha die'hoarz, pa soñjer an nebeuta, en em veuz en e brederiadennou, e-giz eur hugel o paouez beza skandalet. A-benn eur pen-nadig e lugern e zaoulagad. Glasvezeg didud, didrouz e huñvreou a-viskoaz en em ziskouez dirazañ. Na kaer ar gwez, na yen an dour, na tomm an heol, na

fresk ar waskedenn. Ar peoc'h, ar sioulded. Touell didruez !

Eul loa bennak o koueza a-ziwar an daol a ra da Youenn ober eul lamm. N'eo ket mui ar baradoz. Safar ar moueziou a zo klevet, skuizus ha kasaüs d'ar re-goz dreist-holl. Youenn, dichek, a sav e vouez :

« Ar vuhez eo ! Touell, fallskeudennou, traou-koz, netra gwir... »

Hag heñ dilavar adarre.

Ne gar tud ebet. Eur penn-houc'h n'eo ken. Didruez outañ e-unan, n'en deus truez ebet ouz ar re-all. Ar merc'hed, an tiegez, ar vugale, n'eus nemet kas da vaga outo, emezañ. Diwall, den yaouank, diouz ar merc'hed koant, mezevellus o daoulagad evel re an naered ! Evel-se eo e ali...

Ankounac'haet en defe ? Tamm ebet.



... Er bavez, e tint ar c'hloc'h, a-vole-vann. Uhel an heol ha kalonou an dud. War dreuz he dor, en disheol o tiskuiza, emañ Kaourantina goz oc'h hopal d'eun amezegez :

« Peseurt eured emeur o seni 'ta Maria ; c'hoant o deus da ziskara hon tour koz, kement a vrall e roont d'ar c'hleier en deiz-mañ ! »

— N'hoc'h eus ket klevet, e oa eureudet Youenn ha Katell eus ar Vourc'h Koz. Me a ouie a-walc'h e vije tapet ar paotr, daoust d'an holl brezegennou entanet a rae ouz ar « merc'hed koant », e-giz ma lavare, lorc'h ennañ da darza. En em lakaat a rae trec'h d'an holl. Trubard ! —

Noz eo bremañ er barrez ha didrouz ar Vro...

Dilufr, divuhez daoulagad Youenn Goz. E bried ! Petra eo deut da veza. Pe laz d'ezañ ! Goude beza dimezet, ne voe ket pell ma savas tabut etrezo o

daou. Ar Mor, ganas, en em sile etrezo. Bep nevez-amzer e tegase Youenn pell-pell diouz tu an Island. Petra eo-se an Island ? Eur gweledva distumm kollet e morennou didanao an Hanternoz. Eun dra da lemel diganeoc'h ho pried. Gwarizi a savas e kalon Katell ouz ar Mor, ouz an Island. D'ar c'henta distro e plaouias war an daou bried eun arne dibar. Al levier ne ouezas ket diouz ar reklomm-se. Ha torret ar bizou...



Youenn a glaskas peurzivorenni e dal o tremen e zourn war e zremm... Ha taer, evel ma oa boas, e savas, o winta er vann e voutailh, en eur hopal :

« Se a vez graet eur c'horf diene anezi ! »

Evel-se e oa an dro d'ezañ ma troe penn d'an diviz pe d'ar soñjou doaniusa gant frazennou dudius.

A-wechou e oa fentus. Marmouzal a rae alies an dud hag o orbidou, fuc'h ennañ pa zeue hiniennou da zemata anezañ. A-vec'h troet o c'hein e lavare, dare da stonka :

« Toullad tud-magn ! Ha penaos e rit-hu Kabiten du-mañ, ha mont a ra mat va faourkez du-se ! Toullad tud diot ! Kit gant an diaoul ! n' oc'h ket barrek zoken d'am saludi war ar straed ! »



A-hed an amzer e voe an hevelep hini, garo ha tavedek diouz tro. Eun deiz ne zeuas ket d'an eur... Maro e oa... C'hoarzin a rae tud an ostaliri evel boas... Den ebet ne deas d'e ambroug betek ar vered...



Pevar-ugent vloaz reuz ha keuz hag a-benn ar fin pevar flank...

YAW.

## Marvailhou ar C'hloc'her

### Ar Marc'h-houarn-dre-dan

An eil son a oa sonet.

Fañch, didog, war gorf e roched, dirak dor e di, a c'hortoze poent an oferenn-bred, pa welas Jopig an Turgner o tont a-benn-kas eus Lokournan, war e varc'h-houarn-dre-dan.

Ober a reas eun arouez-c'halv, ha Jopig a chomas a-sav ; roc'herez ar marc'h-houarn a ehanas goude eur mellad streviadenn. « Eur sapre Aotrou out deuet da veza Jopig, gant da varc'h-houarn-dre-dan ! Ne dle ket d'it kaout poan ez feskennou gant eur golc'hedenn ken ledan, ha gwinterellou-bins ken uhel ! Setu aze, ar pezh a dlefe d'in-me kaout, evit ober va zro e tiegeziou ar barrez ! Gant eur bidonad eol-maen e c'hellfen, en eun dervez, ober tro ar barrez hep skuizder ! Ne c'hellfes ket e bresta d'in, eun dervez ? » — « Oh ! eo 'vat, Fañch, met a-raok e ve ret d'it deski e sturia hag e vlenia. » — « N'eo ket diaes 'michañs ! peogwir oun boazet da vont war eur marc'h-houarn ! » — « Nann, n'eo ket ret beza sorser evit blenia eur marc'h-houarn-dre-dan, met evelato eo ret d'it gouzout lezennaoueg-an-hent, embregi an dournellou, embregi ar starderez, araokaat an enaoui, hag all. » — « Ne c'hellfes ket deski d'in, Jopig ? » — « Eo, 'vat, dioustu mar kerez, amzer 'm eus hirio endeeun ; met gortoz, ma lakain va ruilherez-dre-dan war he zrebez. »

Jopig a izelaas an dalc'her, a zigoras tuellenn an

col-maen, a boulsas gant e seul an dournell-lakaat-en-dro, ha setu ar c'heflusker dre darzerez o roc'hal adarre gant eun trouz an diaoul.



Trouz ar c'heflusker a lakaas paotred ar bourk da ziredek ha d'en em zastum buan dirak ti Fañch.

Olierig, Matiesig, Prijentig, Perig hag Laouig a oa bremañ en dro da Fañch ! Pign ! a grient a-bouez penn.

Fañch hep marc'hata a c'haoliatas ar marc'h-houarn ha setu heñ azezet, evel eur roue war e dron.

« Sell, a lavare Jopig, an dournellou a gleiz hag a zeou d'ar varrenn-stur a zo war viñs. Pa droez anezo a zeou ar c'heflusker a ya war a-raok ; pa o zroez a gleiz, ar c'heflusker a dart, hag pa voustrez war an dournell-mañ, e stardez krenn ar marc'h-houarn. »

« Ya 'vat, a responte Fañch, n'eo ket diaes, gortoz ma rin « bremañ va-unan. »

Ha Fañch a droas hag a zistroas an dournellou an eil goude eben ; ar marc'h-houarn a roc'he pe a ehane evel ma plije gant Fañch, senti a rae outañ evel ouz e vestr !

Fañch a c'hoarze lorc'hek, o sellout en dro d'ezañ, en eur soñjal moarvat : « Gwelit paotred, pebez labous-ijinek oun-me ! »

N'ouzon ket petra a c'hoarvezas, na pehini eur ar baotred a reas ar farser, met e-pad ma oa Fañch a c'haoliad war ar marc'h-houarn, ar c'heflusker o roc'hal, unan a vountas ar marc'h-houarn hag setu Fañch en e hent, buhanoc'h eget m'en divije kredet.

Leuskel a reas eur youc'hadenn enkreuz met diagent a oa pell.

Ar baotred ne voent ket seizdaletoc'h evit mont d'e heul hag Jopig er penn-kenta a grie d'ar reder : « Tart Fañch ! Tart Fañch ! Tart'ta !, e-pad ma

vleje Fañch a-bouez penn : « Plas... Plas... Kuit diwar hent... »

Ne ouie mui na trei na distrei an dournellou, na moustra war ar starderez !

Ar marc'h-houarn-dre-dan a yae evel eun tann-foeltr buhanoc'h-buhana atao, en eur fezel war e lerc'h eur moged du-peg ; an trebez en eur ruza ouz an douar a rae eun talabao hag eun doumpi da enkrezi ar vro a-bez, strinka a rae ar vein a beb tu en eur denna tan.

Fañch, didog, divoutou, dijiletenn, war e varc'h-houarn, en doa kollet e benn ; tremen a reas dre ar bourk evel eul luc'hedenn ha setu heñ war-du ar Minou.



Kamaladed Fañch ne rajont nemet eul lamm war o mirched-houarn hag da heul ar marc'heger-houarn dre dan, met kaer o doa moustra war o zroadikellou ne c'hellent ket paka al loread a yae atao gwasoc'h-gwas gant e hent.

Dirak an trouz-ifern a glevent, tud tiegeziou Landrean, Penn-ar-pont, Kergestok a chome sebezet, ar chas a harze gant kounnar-ruz, ar saoud er parkeier a vleje, ar c'hezeg er gwaremmeier a zaoulammé, ar yer hag ar c'hilhegi a yae da glask o c'hlud dirak an trouz a rae Fañch o vont gant e hent. « Met petra an « tonerde... a zo c'hoarvezet er barrez ! a soñje an « holl. »

E-pad an amzer-se Fañch, kluchet war e varc'h dirollet, e zalc'he krog mat d'ar moue ; soñjal a reas en em deurel en eur c'hleuz, met aon en doa da zrailha ar marc'h-houarn ha d'en em lac'ha marteze. Empenna a reas neuze mont da aod ar Minou : ma vije ar mor izel, ar marc'h war an traez a chomfe a-sav ; ma vije uhel ar mor ez afe daoust da se en

dour ; bremañ ne verne ket, ret 'oa d'ezañ neuñv pe veuzi, bolontez Doue bezet graet !!!

Dirak Kroaz Mari e velas Per Langolian ha Yann Kerarniel, met ar re-mañ n'oa ket bet amzer d'e anaout nag hini ebet eus paotred ar redadeg, e ambrougerien.

« Ar re-mañ a zo sod-magn, a lavaras Per, petra 'zo krog enno ?... »

Met n'en doa ket echu da gomz, ma oa ar marc'h-houarn dre dan o tremen dirak Kerjourden hag o sponta tud ha chatal Kerlavez-an-vras !

War diskenn ar Minou, dirak straed dourig-Kerneiz, Fañch a grias da Lomm, erru d'an oferenn « Harz ac'hanoun Lomm, Harz ac'hanoun » — Lomm a glaskas paka krog ennañ, met brenn ! Ar marc'h-houarn a dize atao war an diskenn gant muioc'h-mui a lañs ha Fañch e lec'h choarzin evel m'oa boazet d'hen ober, a soñje bremañ en e finvezioù diweza !

Goude lenn Langolian e velas dirazañ ar mor bras hag e soñjas ankeniet : « Setu termen va bec'h!!! « penaos ec'h echuo an traou, bremaik !!! »

Met a-vec'h m'en doa soñjet e kement-se, ma velas war hent ar Minou eur gompagnunez soudarded-kolonidi a dreuz hent... Netra da ober en tu-se... met gwell a se d'ezañ, trei a reas a zeou war hent Toulbroc'h, eun hent ken sounn ha ken plom ma tarvezas d'ar c'heflusker mont war e c'horregez, strevial, tufat, dialani ha mervel.

Fañch a oa saveteet hep droug hep poan, met gant eur sac'had spont a grog c'hoaz ennañ hirio pa glev roc'herez ar mirc'hed-houarn-dre-dan.

LAGAD-EEUN.

## ENŦVORENNOU YAOUANKIZ

(Kendalc'h) (1)

### 23. AR GAZETENN « LA RÉSISTANCE ».

Montroulez a oa eur gêr na veve an dud enni nemet evit ar Politikerezh ha dre ar Politikerezh. Ar pezh a dremene e bihan em ostaleri-me, a oa e bras war ar blasenn. An diou gostezenn o doa pep a gazetenn : ar Re Ruz o doa *l'Eclaireur du Finistère* hag ar Re Wenn *La Résistance*.

Ar genta a oa moulet e ti Hamon, an eil e ti ar Gwaziou.

Montrouleziz o doa plijadur o selaou an diou gazetenn o tabutal hag a-wechou o kunuc'henni. Al lennerien a brene an diou gazetenn, evit gwelout petra lavarent enep da hen-ha-hen, rak unan bennak a veze atao « e reor war ar plankon ».

Ar *Résistance* a oa renet en diavaez gant Cavalier ; met e gwirionez, hemañ ne oa nemet eur rideoz ; a-drekañ, an hini a oa mestr bras, a oa an Ao. 'n Eskop Dulong de Rosnay ; an eil vestr a oa an Ao. Kont a Gergrist, eus Karanteg. Cavalier a yae diouz ti an eil da di egile, da glask kentelioù war bez a oa da lavarout.

Ar mouler, pe gentoc'h ar voulerez, a oa an Intañvez ar Gwaziou, d'ezi eur stal labour war blasenn Souvestre, e lojeiz an « teatr koz ». Eun dousenn bennak a vicherourien e oant eno oc'h aoza ar gaze-

(1) *Sav* niv. 25, 26, 27, 28.

tenn sizuniek, hep konta levriou ha paperennoù a bep seurt. Pochon a oa ano ar mestr-mouler, ha Loeiz ar Sidaner ar mestr-paperer. Ar mab hena, Alexander, a oa krog da labourat ivez war al lizerennadeg.

An Ao. Cavalier am ambrougas d'an Itron Gwaziou, ha d'ar vicherourien.

— « Setu amañ », emezañ, « an den yaouank a zo karget da skriva ar bajennad vrezonek. Pa ne vin ket aze, heñ a raio ivez war-dro an amproennou. Senti a reot outañ evel ouzin ma-unan ».

Hepdale, am boa graet mignoned eus an holl vicherourien.

Ma fennad kenta e brezoneg a voe embannet e niverenn genta miz Du : eun droidigez e oa eus eur brezegenn graet gant an Eskop Dulong diwar-benn Sant-Paol-a-Leon. Da bep Aotrou, e c'hoprout, na petra 'ta !

Goude-se, bep sizun rekis, e skrivas diou pe deir regennad en hor yez. Ha n'eo ket kenlabourerien a vankas.

Pa voe aet ar vrud, e-touez Izili an *Union Régionaliste Bretonne* e oa troet ar gazetenn *Résistance* da gas kelou eus an Elassao Nevez, e teuas koumananterien ha lennerien a bep tu.

Ar c'henta a oa Anatol ar Braz, rener an *Union*.

Digas a reas d'in eur werz entanet, hag a lakaas fouge ennoun :

*Dalc'h mat, Jaffrennou, sav uhel,  
Da vouez dreist hini an avel  
A c'houez bremañ war Vreiz-Izel.*

Hepdale, lizerou a veuleudi a zeuas d'in diouz pevar c'horn ar vro, tudjentil, beleien, skrivagnerien ; re Bariz ne oant ket ar re yena.

Daou anezo dreist pep tra : Yann ar Fusteg, Erwan Berthou, hag a greskje o brud e berr amzer. Kavet e

vo o fennadou-skrid en dastumadenn *La Résistance*, e Levr di Kêr Vontroulez. Skridou ar Fusteg a oa leun a flamm ; ar gwechou kenta a oa d'ezañ esa skriva e yez c'henidik : en em denna mat a reas. Berthou a oa chomet tostoc'h da yez ar bobl.

Eur barz koz all, Charlez Gwennou, o chom e Vitry-sur-Seine, a zegase d'in ivez barzonegou hir.

Eur skrivagner gallek all, Breton a ouenn hag a yez, am boa troet war ar brezoneg : Hollsent ar Garreg. Hemañ a oa niz da berson Karnoet. Hucher e oa e Plouigno, hag en em welout a raemp alies e Karnoet hag e Montroulez. Ar Garreg en doa savet al levr gwerziou gallek : *Les Chants du Voyageur*.

— « Perak 'ta », a c'houlennis outañ, « ne skrivit ket e brezoneg, ha c'houi kement a awenn d'eoc'h ? »

— « Aon am eus da fazia », emezañ, « ha ne c'houllfen ket lakaat ober goap ac'hanoun. »

— « Ma teurvezit », emezoun-me, « m'ho tivanko war an doare-skiva da vihana... »

Hag ar Garreg a zigasas d'in evit *Ar Résistance* unan eus ar brava gwerziou brezonek bet savet : *Diviz etre an Delenn hag ar Barz*.

Eun diskibl all a ris e-touez kelennerien yaouank Kolaj ar Baotred. Eur wech, e teuas em c'hambr eur paotr war-dro ma oad, Leon Lozac'h a veze graet anezañ, genidik a Vourk-Briag.

— « Lenn a ran », emezañ, « ar *Résistance* » abalamour d'he fajennad vrezonek, rak a-hend-all he c'hredenn ne gord ket gant ma hini. Met santout a ran oun Breizad da genta, ha karout a ran ma yez. Setu amañ ma c'henta poz e brezoneg. Petra sonjitu hu dioutañ ? »

Eur werz a oa, eus ar re reisa a oa tu da deurnia, hag an oberour am aotreas d'hec'h embann. Setu amañ ar poz kenta, awenet doun :

*E yez vreizat, yez va zud koz,  
E well blij d'in klevoud kana :  
War an delenn 'fell d'in brema  
Lakaat va daouarn da greua  
Diouz ar beure betek an noz.*

Evelse, dre dammou bihan, ar voull erc'h a devae, bandenn ar re en em glasse da vont a-gevret er vuhez a greske, ha ne oa netra oc'h ober eul liamm etrezo nemet ar bajennad a veze kavet er *Résistance* Montroulez a-zivout Breiz, a-zivout ar Gelted, a-zivout kement tra a selle ouz an *Emsao Nevez*, ken e brezo-neg evel e galleg.

Ma zamm amzer, ret eo d'in anzav, a oa peuz holl gouestlet d'ar gelaouenn : reseo a raen eur vorac'hell lizerou bemdeiz, bec'h d'an douger-liziri, a veze ret respont d'ezo ; ouspenn, eul levr Barzaz e oan oc'h aoza hag a dlee beza embannet...

Berr e oa an amzer a chome ganin da studia ar Reiz.

Koulskoude, bep mintin, etre dek eur ha kreizteiz, e pignen da gambr ma c'helenner Cavalier, hag e selaouen e genteliou. Goulennatet e vezen war gentel an deiz a-raok. Deveriou am beze da ober.

Evit lavarout gwir, e oan o redek diou c'had asam-blez.

War unan e rankfen c'houita.

#### 24. DIDUAMANTOU HA PLIJADUREZ.

Eun den yaouank e-unan a gav hir an amzer : ober a ra soñjou du, an drouk-hirnez a beg en e galon.

*Da-unan, ger yen ha digar,  
A skorn pep elvenn er galon,  
Ger a zizesper, a c'hlac'har,  
A zienez hag a spouron...*

am eus kanet em *Hirvoudou*. Pa vezen ma-unan, an dristidigez am broude hag am lakae da sevel gwerz-ziou ha soniou, ar peurvuia anezo glac'harus. Évitéc'hout diouz an Digenvez, e klasken diduamant, nann hepken gant pledi ouz ar gazetenn, ouz ar studi, met ivez gant henti eun nebeut kenseurted laouen, evel an daou vreur Ernest ha Francis Mège, o chom e maner Kerserc'ho, ha Francis Silber, mab d'eur c'habiten a vor, a oa bet o zri ma c'hendiskibien e Sant-Charlez.

Pa gaven re hir an amzer, e kemeren penn ar c'hae Leon, hag e kasen ma roudou 'trezek Kerserc'ho. Eur maner brao, en-dro d'ezañ koadou teo ha liorzou glas ; eur gloued houarn a-benn mont e-barz. An Itron Mège a zeue da zigeri d'in. Eun intañvez yaouank c'hoaz, leun a zereadeged, bet eur plac'h koant an hec'h amzer.

Frankiz da ober evel ma karent e leze-hi gant he mibien. Savet e oant digabestr, evel ebeulien ; hag arc'hant o devoa leiz o godell. Eur c'hae pourvezet a winou fin a oa e kastell Kerserc'ho, an daol a oa puilh hag ar meuzou aozet mat ; alies e chomen da breza gant an tiegez. A-wechou, ez aemp da chaseal konifled gant chas ha fuzuilhou. Gwechou all, da chaseal houi-di-gouez da Draoñ-ar-Rivier. Neuze e veze ret sevel mintin mat, ha gwiska boteier-koad, gamachet gant lien, evel m'o deus ar besketourien. Goude-se, an Itron Mège a bede eur bern tud da zont da dañva kig an houi-di. Ar vuhez a oa eno eur fest diehan.

Ernest a blije d'ezañ ivez redek ouspenn konifled ; paotr tomm e oa ouz ar merc'hed, ha konta a rae e-touez a vestrezed eun nebeut brao a verjelenno diwar dro.

.....  
.....

(Lamet eo bet ac'han gant SAV eur pennad eun tammig skeudik, met kavet e vo da lenn el levr emeur e sell da voula gant an Eñvorennoù yaouankiz-mañ)

Lod eus ma abardaeziou a dremenet e Levr di Kêr, war blasenn Souvestre. Al Levr di a oa dalc'het gant an Aotrou Koscher, bet kelenner er Golaj Paotred, eun Alzasiad hag a anaveze mat traou Breiz. Levr di-kêr a oa ennañ eur strad Levriou brezonek, testamantet d'ezañ gant Alexandr Ledan, barz ha skri-vagner, bet gwechall mouler e Montroulez. Ober a ris enklaskou en teñzor-se, evit skriva pennadou a-zivout lennegezh-pobl hor bro er *Résistance*. Furchal a ris penn-da-benn ar Gwerziou hag ar Soniou dastumet ha moulet gant Ledan, kloriet ma oant e dek pe zaouzek kevrenn. Ar c'havadennou-se a zo bet embannet ganin war ar gazetenn.

Kavout a ris ivez el Levr di roudou eus labouriour barzed all aet da anaon : An Uhel, Proux ha Milin.

Kelou a gasis d'an Aotrou Frañsez Vallée, ma mestr mat, hag hemañ a respontas d'in e oa beo c'hoaz en Enez Vaz, intañvez ar barz Gab Milin, en doa gweladennet anezi eur wech a-gevret gant ar c'haronel Bourgeois, a Vrest, hag e kave d'ezañ e tizolojen c'hoaz dornskridou eno, ma 'z ajen d'he saludi. Rei a reas d'in eul lizer-erbedi evit an Itron Milin.

Hepdale, e pignis eur mintinvez abred war ma marc'h-houarn, hag e kemeris hent Rosko. Pa voen digouezet war bouez eul leo diouz Kastell-Paol, e chomis em sav dirak eur gloued-koad, o tigeri war eur broust gwez pin. 'Drek ar broust, e oa damguzet eur c'hastellig izel, a-boan her gweled diwar an hent bras : eno, e oa bet lavaret d'in e oa Yann Dargent o chom, e krec'h-Andreo.

Yann Dargent a oa anavezet evel liver a ijin. Geni-

dik a gostez Gwimilio, en doa graet e vrud da genta e Pariz ; goude-se e oa bet goulennet digantañ liva taolennou Iliz-Veur Kemper hag iliz Landerne ; ous-penn, e oa Yann Dargent eun treser gouest gant ar bluenn. Ar gaos a lavare e oa Yann Dargent eur c'hoziad, gouez, ne felle d'ezañ henti den. E oa o veva e-unan-penn gant eur vatez ken iskis ha heñ, hag a zifenne an treuzou gwasoc'h eget eur giez. Ne vern ket : mont a ris da esa gwelout an den iskis-se. Ha me ha son ar c'hloc'h bihan e toull ar gloued, hag eur wreg oadet ha dont en eur jilgamma.

— « Petra ' glaskit », emezi rok. — « Ober eur gwel da Yann Dargent », emezoun-me. — « A-berz piou ? », emezi (Moarvat e soñje ne oa ket eur me-c'hiek yaouank evel doun o klask komz ouz ar Mestr evit e gont e-unan). — « A-berz *Résistance* Montroulez », a lavaris d'ezi. Ha me rei ma c'hartenn d'ezi, da gas d'ar Mestr. Eur pennad goude, e teuas hi en-dro, kalz flouroc'h. — « Deuit-tre e-barz », emezi, « an Aotrou a asant ho kwelout. »

## 25. YANN DARGENT HA GAB MILIN.

Gwelout a ris dirak ma daoulagad eur c'hoziad treut, bihan a-walc'h gant eur baro gwenn ouz e c'hronj ; kroumm e oa e gein eun tammig, met e zaoulagad a oa beo ha sklaer, hag e gomz dous ha seven meurbet. Pell e oan, hen anzav a ran, diouz gortoz ar pezh a glevis gant ar Mestr Liver ;

— « Laouen bras oun », emezañ, « oc'h ober anaoudegezh ganeoc'h estreget dre lenn ho pennadou. Rak lenner oun, ha lenner aketus, d'ho pennadou brezonek, ya, war ho kazetenn. Me a zo Breizad brezoneger, ret eo d'eoc'h her gouzout. Brezoneg a oa yez ma zud, ha biskoaz n'em eus graet fae warnañ. Mat a rit, paotr yaonank, labourat gant ho kenvreudeur, da rei

eur sked nevez d'al lennegez vroadel ; Doue d'ho harpo. Me 'zo erru koz-koz, met tra ma vin beo, m'hoc'h heuilho gant esper... Trugarez d'eoc'h da veza deuet e-barz ma zi bihan. »

— « O Mestr », emezoun-me, « me eo ho trugareka evit an digemer a deurvezit ober d'eur Breizad yaouank dizañvez. Eun enor hag eur chañs eo d'in tostaat ouz eun den ken brudet hag ez oc'h. Me 'm eus respet ha doujañs evit kement re o deus labouret a-du gant Breiz, ha mar gallan, me 'valeo war ho roudou... »

— « Frealzus eo ho klevout, pa 'z eus kement a yaouankizou dizoursi. Deuit ganin, me ya da ziskouez d'eoc'h a dost ma labouriou... »

Al liver koz a zigoras dor e sal-labour hag e welis eno war chafodou, pe stag ouz ar muriou, bep seurt taolennou bras ha bihan, unan dreist ar re all a skoas doun war ma spered, unan hag a oa ledan evel diou liñsel-wele, ha ma weled warni eur beajour o tistrei d'ar gêr da noz, e vleo pufet, e dog en e zourn gantañ, hag a bep tu d'an hent, e oa pleget ar gwez gant ar gorventenn a c'houeze start. Hiniennou eus ar gweze a gemere furmou teuzed, o brankou a gemere furmou divrec'h, o gwriziou furmou diouhar, e-barz ar girzier, ar vein o-unan a denne da bennou tud varo. Doare an daolenn a oa spontus bras, al liver en doa bet c'hoant da ziskouez « penaos e wel eur c'houer breton an traou e-kreiz an noz, pa zeu d'e envor ar c'hontadennoù koz, ha p'en deus evet eur bannac'h gwin-ardant re er bourk. »

Kimiadi a ris diouz ar Mestr, stad-ennoun gant ar pezh am boa gwelet ha klevet, hag e ruilhis war hent Kastell ha Rosko.

E Rosko, e pignis er vag vihan a rae an treiz etre an douar bras hag Enezenn Vaz, hag ec'h erruis goude lein e ti an Itron Milin, ez eeun dirak ar mor.

Eur skalier mein a zo da sevel d'ar jardin vihan dirak an ti hag e oad neuze en eur gegin gempenn. Eur wreg koz gant eur c'hoef giz an Enezenn, a vez graet « jibilinenn » anezi, am digemeraz dereat, ha pa lavariz e teuen a-berz an Aotrou Vallée, e reas ton d'in muioc'h c'hoaz. An Aotrou Vallée a oa bet d'he gwelout, ha prenet en doa diganti kalz a skridou hag a levriou chomet war zilerc'h he gwaz. Arvarus e oa e kavjen-me netra goude eur « chaseour-dournskridou » ken frilemm ha Frañsez Vallée. Koul-skoude, e tispakas Intañvez ar barrz dirazoun eur c'hasedad paperou koz, kaierou dournskrivet, meskdivesk gant feilhennou distag ha levrennou moulet, lod hanter freget...

— « Setu aze », emezi, « holl ar pezh a chom ganin. Bet 'z eus tud e-leiz amañ o furchal, rak ma gwaz a zo maro pevar bloaz 'zo (1895). Kemerit ar pezh a blijio d'eoc'h ».

Lakaat a ris a gostez eun dournskrid bras : *Meuleudi Breiz ha Breiziz*, unan all bihanoc'h *Meuleudi Enez Vaz*, e brezoneg ; unan all e galleg war istor an enezenn. Eul levr brezonek bennak ivez, bet d'ar Barz en e veo. An Intañvez ne fellas d'ezi paeamant ebet.

— « It atao, den yaouank », emezi, « mirit ho kwenneien, ezomm ho pezo anezo. Ma gwaz a blijje meurbet ar re yaouank d'ezañ. Diouz lein an neñv, e sell gant dudi ouzoc'h o kerzout war e roudou rak 'hed e vuhez n'eus bet nemet eur soñj en e benn, pa veze fin d'e labour e porz-mor Brest, ha goude e retred : kana atao e brezoneg Breiz hag ar Feiz... »

## 26. AR C'HOARIVA BREZONEK OC'H ASTENN.

An Abad ar Rouz a oa kure Sant-Martin-Moutroulez, ha rener ar Paeroniaj. Graet e vez e brezoneg

Sant-Martin-Diwar-ar-Maez eus ar barrez-se, a zo lod anezi e maez, à gèr. Al labourerien — forz hiniennou anezo, — a oa izili eus ar Paeroniaj, o doa eun tamm gwarizi ouz paotred Plouyann, en tu all d'ar « rivièr », hag o doa bet kement a vrud gant o c'hoariva brezonek. Meur a wech o doa goulennet digant an Abad ar Rouz aotre d'en em vuzulia gant kanfarded ar barrez e-keñver. An Aotrou ar Rouz a asañtas ober eun esa.

Bez' e oa neuze person e Lanneuffret eur skrivagner anavezet mat evel saver peziou-teatr brezonek : an Abad Brignou. An darn vuia eus e beziou a oa tennet an dezenn anezo gantañ eus an Testamant Koz : *Ar Mab Prodig*, *Jozeb gwerzet gant e vreudeur*, hag all. End-eeun ar pezh a felle d'eur strolad kristen. Paotred Sant-Martin a zibabas « *Ar Mab Prodig* ».

Desket ar rollou ganto, e voe graet embann war « *Ar Résistance* », ha merket an deiz, e derou c'houverer 1899.

« Ne vo ket a dud, a hiboude ar c'hallegerien. Peseurt soñj en deus ar c'hure o tigas « gizioù « plouked » Plouyann da Vontroulez ? »

« Bo », a responte ar c'hoarierien, « klaoustre 'vo « kouchet ar sal ? »

Ar c'hoarierien a oa ar gwir ganto. Leun-barr e oa ar sal-c'hoari. Me a oa er renk kenta, e-kichen ar bersoned diwar dro, em zu dehou Kaou an Ourz, rener ar « *C'hourrier du Finistère* », a Vrest, hag em zu kleiz, Per Pronost, kazetenner ivez e Brest. Kaou an Ourz a oa eur mell den terrupl, d'ezañ eur pezh penn, seblant eur gourenner, hag e gwirionez, gourenner e oa ; e skridou brezonek ha gallek war ar « *C'hourrier* » o doa roet eul lufr dispar d'ar gazetenn-se. Dougen mat, avat, a rae e ano, ha dibaot a gomzioù a zeue diouz e c'henou. Me, ar pezh a gaven ar

c'huriusa gant Kaou an Ourz, a oa e zilhad Glazik giz Kemper, leun ma oant a vrodereziou glas-melen-ruz hag a voutonou kouevr.

« Sell amañ », a soñjen, « eun den hag a zo eur skrivagner brudet en eur gèr vras, e penn eur gazetenn lennet gant an holl ; ha n'en deus ket mez o tougen gwiskamant e vro. Pebez skouer gaer ! Ha te, mab Jaffrennou, pegoulz e ri memes tra ? Pegoulz ez po eun dilhad giz da vro ?... »

E oan gant ar soñjou-se, pa zeuas war al leurenn-c'hoari eur Glazig all, nemet e oa eur bragou bras lien gwenn gantañ ouspenn, hag a ganas gant eur vouez vrao meurbet. Iwan Prigent a raed anezañ : *Intañv al Lochenn*, e kanas.

Goude, e teraouas pezh « *ar Mab Prodig* » ; soñj am eus eus rollou : an Tad ; Iwan Prigent, ar Mab ; Yann ar C'haroff, Pharès : Lèran.

An tri arvest a zeuas ganto mat dreist : bez' e voe ouspenn eur bern kanaouennou brezonek ; en eur ger, an trec'h a voe ken espar, ma voe divizet e vije graet eun droiad all gant an hevelep re.

Diwar an taol, Paotred Plouyann a zeuas c'hoant d'ezo da drec'hi war Baotred Sant-Martin, ha setu me pedet eun deiz da vont da welout Maer ar barroz, an Aotrou Kloareg, e Montroulez war blasenn Viarmes. Pa voen erru, an Aotrou Kloareg a lavaras d'in :

« Jaffrennou, emezañ, c'hoant am eus da lakaat « ma Strollad da c'hoari brezoneg an hañv-mañ, pe- « seurt a livirit d'in dibab ? »

— « An teatr brezonek a zo paour a-walc'h, Aotrou ; n'eus nemet misteriou, evel an hini hoc'h eus c'hoariet warlene : « Buhez Sant Gwennole ».

— « Ya, gouzout a ran, mes, ha ne vije ket gallet nevesaat dañvez ar misteriou-se ? » — « Eo, sur mat. » — « Penaos ober ? » — « Kaout eur skriva-

gner ampart d'o adskriva e brezoneg eeun, da drouc'ha enno ar pezh 'zo re hir, da aoza pred diouz blas an dud a-vremañ. » — « Gwir a lavarit. Piou a vije gouest da se ? C'houi ? » — « Me ? Nann. Charlez Gwennou aval, hennez mar asantfe... » — « Piou eo Charlez Gwennou ? » — « Eur c'homis genidik a Vro-Dreger, o chom e Vitry-sur-Seine, hag en deus savet ar barzoneg kaer « Maro Morvan ». — « Ma ! Setu amañ petra 'z it da skriva d'ar Gwennou-se. Lavarit d'ezañ dont da chom da Vontroulez e-pad daou viz, me a baeo d'ezañ e zispign, hag ar garg en devo da gempenn d'in eur mister nevez. Kement-se a zo traou sirius, eun tammig re evit ar bobl. Eur fars bennag a fellfe d'in lakaat c'hoari ivez. N'anavezit ket komediu ? » — « Nann, kennebeut. Paour rae'h eo an teatr poblus, en diavaez d'ar Buhezioù hen-ha-hen. » — « Savit d'in eur gomedî bennak, moulet e vo ha c'hoariet e Plouyann. »

An Aotrou Kloareg ne yae ket dre bevar hent. Eun den krak-ha-krenn e oa. Evel ma lavare, e rae.

Me o skriva da Charlez Gwennou — na anavezen nemet dre vrud — Respont asanti. Da viz Meurzh 1899, e oa Charlez e Montroulez.

Da ostaleri ar C'hapron-Bihan-Ruz e teuas d'am c'hlask. Biskoaz ne voen muioc'h souezet eget pa welis Charlez Gwennou. Eun tamm den berr ha munul, gwisket gant eul livitenn du, war e benn eun tog kern-uhel du, ouz e golier gwenn kann eur gravatenn du, eul lunedou houarn-gwenn war e fri ; hag eur moustachig gwenn trouc'het reut evel eur broust ; setu eno an den : eur gwir « Frère ».

Lakait war se ar vouez puta, trenka, a zo tu da glevout ; eur gomz tagnous, rok, evel eur chilpadenn ; setu eno poltred ar barz brudet, a zalc'he d'an ampoent banniel ar Werz vrezonek, an uhela. Fañch Vallée en doa eun estlamm divuzul evitañ hag evit e

yez, a oa, gouez d'ezañ, glanna hini a c'halled skriva. E gwirionez, troet en doa e leoneg « *Levr al Labourer* » savet e gwenedeg gant an Abad Gwillom, ha skriva 'rae alies e « *Kroaz ar Vretoned* ».

Charlez Gwennou a oa ganet e Lez-ar-Dreo e 1851. E dad a oa maltouter hag e vamm a oa eus Pleuvihan. Savet dre aluzen e Kloerdi Landreger, evit beza beleg, e troas tu da 20 vloaz hag ez eas da fortunia da Bariz. Eno, e reas anaoudegez gant Narsis Kellien, gant Jañ-Louis Hamoñ, gant Ernest Renan, hag e teuas da veza anavezet e mesk Bretoned Paris evel yezoniour ha brezoneger.

D'ar mare ma komzan, e oa komis hent-houarn e Vitry, hag e wreg a oa marc'hadourez kurunennou-beziou. N'o doa ket a vugale.

Pa en em gavas an den fentus-mañ e sal-debri an ostaleri, ar gengouvidi a zigoras frank o daoulagad, ha frankoc'h c'hoaz pa glevjont ac'hanomp hon daou o komz brezoneg. Gwennou, hag a zeue eus ar « Gêr-Veur » ne oa ket aonik en desped d'e vent vihan. Raktal, e klaskas afer ouz ar bañsionerien, en eul lakaat ar gont war sujed Breiz. A ! ma zud keiz, pebez todilhon an noz-se er C'hapron-Bihan-Ruz. Ma ne voe ket kann, eo dre c'hras an Aotrou Cavalier, a zeuas da soñj d'ezañ e oa alvokad, hag a reas eur brezegenn da sioulaat d'an dabuterien...

Mes an deiz war-lerc'h, e lavaras an Itron Bodeur d'in : « Ne c'houlan ken gwelout an Aotrou-se o foni « ouz taol ar Sal. Amañ 'z eus bet peoc'h atao, ha « ne fell ket d'in cheñch giz... »

— « Ma, Itron, setu amañ pezh a ginnigan d'eoc'h « ma karit : lakait d'imp hon daou bep a asiad er « salig vihana, evel-se ne savo ket bec'h etre ma « c'heneil hag hoc'h arvellerien. »

War hanter e oa al labour ganimp da ober. Charlez Gwennou en doa da gempenn « Buhez Santez Trifi-

na », eur mister koz dastumet gant Fanch An Uhel. Me am boa an droidigez c'hallek da ober, rak war al levr, e vije moulet an diou yez keñver-ouz-keñver. Evel-se e oa c'hoant an Aotrou Kloareg.

En eur miz hepken, Charlez Gwennou en doa linnennet 7000 werzenn, ha me troet anezo e galleg. Roet e voe an dournskridou raktal da voula da di Hamon, war hent Brest, ha Gwennou a zistroas da Vitry, fouge ennañ gant e labour. Gwir en doa, rak e drajedienn a oa disheñvel-rac'h diouz ar mister koz. Unan nevez flamm e oa, deut e-maez e spered ; an amprouennou a voe roet da lenn da Anatol ar Braz, a skriyas eur c'hentskrid meulus.

Ne ankounac'haen ket en doa c'hoant an Aotrou Kloareg da gaout ivez eur gomeidienn vrezonek. Staga 'ris war al labour, hag en nebeut amzer am boa savet « Ar Bourc'hiz lorc'hus », en tri arvest, kontadenn eun aotrou divrezonek, d'ezañ eur verc'h da zimezi, hag a gav gwell he rei d'eun estren pinvidik eget d'eun amezeg breizat. Daou zevez a-raok an eured, an archerien a zigouez da baka an estrañjour : eur filouter e oa, ar bourc'hiz a c'houlenn pardon digant e verc'h, hag houmañ a vezo eürus gant he c'hoantus all, ar Breizad.

Nebeut a-walc'h a dra, mes da viz Eost 1899, pa voe displeget ma fezig war deatr Plouyann, gant Thomas Park hag e vab, Alan Gwivarc'h, hag all, e oa bet digemeret mat-tre. « Santez Trifina » Gwennou a voe kavet kaer dreist ; cheñchamant a oa gant « Sant-Gwenole » ar bloaz a-raok, ken evit ar steuenn, ken evit ar yez.

Ar C'hoariva brezonek nevez a oa kemeret e lañs gantañ.

27. EMBANNADUR « AN HIRVOUDOU ». — MA BEAJ KENTA DA BARIZ.

Lavaret am eus a-raok, e oan krog a-vihanik da rimal brezoneg, goude ma 'm boa lennet dre chañs ar « Barzaz Breiz » ha « Bombard Kerne ». Plijout a rae d'in kenañ ar Varzoniez, ne vern a be vro hag a be yez, ha ma zamm arc'hant a yae da brena oberou Hugo, Musset, Lamartine ; re Byron, Swinburne, Shelley, Tennyson ; re Daniel Owen, Islwyn, Mynyddog, ha re Osian, ha Thomas Moore.

E kolaj Sant-Charlez, am boa fiziet ma dournskridou e Frañsez Vallée, en doa o divanket hag o reizet.

Prest e oa ganin dañvez eul levr Gwerziou ha Soniou, a-vec'h ma oan triouec'h vloaz. Gortoz a ris daou vloaz a-benn o embann ; d'am 20 vloaz just, ma levr kenta a zeuas er-maez gwaskou Prud'homme, Sant-Brieg, war an ano « An Hirvoudou ». Perak eun ano ken trist ? Abalamour ma kave d'in ne c'halle eur barz kana mat nemet an anken, ar glac'har, an dristidigez, hag an amourousted, a zo mammenn ar vrasa rann-galon d'unan yaouank. Em levr, ne glevet nemet hekleo eur galon kañvaouet, peadra da soñjal e oa ar barz nevez ar paotr falleurusa a Vreiz-Izel.

Ha koulskoude, ne oa ket gwir. Ne oan na klañvidik, na drouk-eürus, na drouk-chañsus. Mes eur penn « avelet » hag eur galon « entanet » ; setu aze gant peseurt daou si e vez graet barzed yaouank. Gant an amzer hag an oad, e teu d'ezo parfetaat ; mes n'eo ket mui an hevelep Awen. Da glask ar gwir Varz, lennit e oberou yaouankiz, ar re a zo deuet didro diouz e galon. Diwezatoe'h, re e spered a c'hall beza aozet gwelloc'h, ken naturel, nann.

« An Hirvoudou », tennet eur mil anezo, a voe digemeret gant birvilh. Ne voe klevet en holl gaze-

tennou nemet meuleudi ha souez. Me ma-unan e oan souezet dirak an taol berz am boa graet, hep hen gortoz. Lod a glemme, avat, ne oa ket lakaet an droidigez c'hallek dirak ar brezoneg. N'em boa ket goulennet ober. Skouer a gemeren war ma c'henvreudeur Bro-Gembre : eur yez hepken, hon hini. E Bro-Gembre, ar c'helaouennou a gomzas a-zivout « An Hirvoudou ». Pennadou a voe graet gant an Aotrou Owen Morgan Edwards, rener *Cymru 'r Plant* (Kembre ar Vugale), kelc'hgelaouenn vizek a Gaernarvon, a skriven enni alies danevellou diwarbenn Breiz-Izel.

An Tad Hayde, eus Kaerdiz, a reas ivez embann d'al levr, kement ha ken bihan, ma resevis eur wrac'hell liziri eus an tu all d'ar mor, da c'houlenn e brena. E-touez ar brenerien-se, e voe eur paotr yaouank a gostez Flestiniog, krec'h Kembre, o studia war an Arzou-Kaer e Pariz ; o chom e oa 23 ru Delambre, e-kichen Gar Menez-Parnas. E ano a oa John Edwards, hag e les-ano-pluenn « Pwyntil Meirion » ; skriva a rejomp e kembraeg an eil d'egile.

E Pariz, ar Vretoned en em glaske da groui kene-trezo eur Gevredigez. Charlez ar Goffic ha Yann ar Fusteg a oa an daou hoaler. Lennet o doa ma levr Gwerziou, ha rei a raent bec'h d'am didenna da welout anezo da Bariz.

— « Deuit amañ, » a veze lavaret d'in, an holl o deus c'hoant d'hoc'h anaout. Ar Vretoned o deus hast da welout ar barz yaouank Taldir, ha d'en em glevout gantañ evit kas an Emzao war-raok... »

« Deus 'ta », a lavare d'in John Edwards eus e du, « me da ambrougo... »

Kement all a hegarated am diarvaras hag eur min-tinvez a viz Mae 1899, e voe souezet implijidi gar Montroulez o welout war ar c'hae, o c'hortoz an trein, eur c'hanfard gwisket gant dilhad Kemper :

chupenn c'hlas, tog voulouzet, bragou-bras ha bodreou lien, hag eur penn-baz staget gant eur lerenn ouz e arzourn...

« Piou eo ar meurlarjez-mañ ? », a oa sur mat o soñj.

Chomet eo an trein en e sao. Ar C'hernevad a glask ar wetur kenta-klas, hag a zo o vont da bignat enni, pa zired eur c'homis 'drek e gein : « Holla, holla, ma faotr, fazia a rit. Aze 'mañ ar c'henta klas. An teirvet klas a zo du-hoñt d'an traoñ... » — « Ho tigarez, mar plij, er c'henta klas e fell d'in mont. » « Eur bilhed hoc'h eus ? » — « Sed amañ. » Ha me o tiskouez d'ezañ eur « permis » bet d'in evel kazetenner ar « Résistance ». Ma den a reas eun troatad fri. Moarvat, e kreskas adalek an deiz-se e zoujañs evit ar gwiskamant broadel.

Setu amañ penaos am boa bet eur gwiskamant Kerne-Izel : An Abad Ar Rouz, kure Sant-Martin, am boa komzet gantañ eus ma c'hoant prena (pe ampresta) eun dilhad paotr giz Kemper, en doa bet unan (e prest) digant e geneil Kure Plonevez-Porzay, hag hennez a oa war ma c'hein. Stris e oa evidoun ; a-vec'h mar gallen prena « ibilh » ar bragou ; poan am boa o tenna ma alan gant start ma oa ar jiletenn. Mes n'eus forz. Petra n'em bije ket gouzañvet evit pourmen war ma c'hein evel « Banniel Breiz », ha lakaat ar C'hallaoued hag ar Barizianed da souezi ha da fumi...

Raktal ma oan erru e gar Menez-Parnas, eur bobl a dud a oa war ma seuliou, lod o c'hoarzin, lod all o tigeri frank o daoulagad. Me, gant ma fenn-baz, a bellae ar re gurius diwar ma hent, hag a chome sounn ha balc'h evel eur pab, betek ar ru. Eno, klevet ganin e pe du trei da vont Ru Delambre, e tigouezis e kambr ma mignon kembreat John Edwards. E oa ouz ma gortoz. En em vriata a rejomp, — ar pok kenta

bet pell a oa etre eur Breizad Gall hag eur Breizad Saoz — John ne oa ket uhel e vent. Duard e oa, evel ar c'halz eus ar Vretoned, hag e liou a oa glazard. Razet e oa avat, evel giz Bro-Saoz (d'an ampoent, e Frañs, e oa ar mod d'ar baotred youank dougen mourrou p'o devoe). Eul lunedou aour a oa gantañ, hag a rae eun dremm gloareg d'ezañ eun tammig. Eur paotr farsus ha joaüs e oa meurbet. Johny a oa 23 bloaz. Bet e oa o studia e Roma daou vloaz ; e Paris e oa bloaz a oa, o soñjal ober micher Arzour Livaer. Koulskoude e oa en despet d'e dud, a lavaras d'in. Marc'hadour kinkailh (Iromonger) a oa e dad er Blaenau. Ober eur c'hemwerzer gant Johny e oa soñj an tad. Siouaz, Johny a oa ganet barz, hag eun tammig kan-treer. Mes e vroadelez, avat, en doa dalc'het d'ezi ; ne oa ket eur Saoz, emezañ. Gouzout a rae kembraeg reiz, galleg ivez. O veaji, en doa ledanaet e veizerez. Laouen meurbet e oan o kavout eur mignon kembreat a seurt gant John Edwards.

Ha ni d'an traoñ hag er-maez. Johny a anaveze Pariz evel e c'hodell. Pourmen a rejomp du-mañ-duhoñt, me atao gant ma bragou-bras ha ma chupenn verr.

« Eur Breizad, sell 'ta, eur Breizad », a lavare an dud en eur dremen e-biou. An dud-se n'o doa gwelet Breiziz nemet war al limajou. Ne oa den ebet e Pariz o tougen gwiskamant Kemper, nemet Botrel, a veze o kana e tavarniou Menez-Meurz.

An deiz warlerc'h, John Edwards a ambrougas ac'hanoun war c'horre eun omnibus betek lojeiz Yann ar Fusteg, 52, ru Lepic. Kalonek e voe degemer Ar Fusteg hag e wreg, Normandez a ouenn. Divizet e voe kas eur c'halvadenn d'eun nebeut Bretoned Pariz d'en em gaout ganin en eun davarn vras am eus ankounac'haet hec'h ano. Dont a reas eno d'abar-daez en tu all d'ar Fusteg ha da Edwards, Charlez

ar Goffig, ar c'hont de Chateaubriand, Louis Tiercelin, René Grivart ha Per Laurent. Hemañ diweza a oa eur barz brezoneger a gostez Baod, o studia e Pariz. Komz a rejomp eus an dezo bras a oa neuze en aer : ar veaj da Vro-Gembre.

An Aotrou Edmond Fournier d'Albe, ar Gouezel a oa deut da grouidigez Kevredigez Vreiz warlene, a oa o klask digas eun nebeut Bretoned da « Eisteddvod » Kaerdiz, da viz Gouere 1899, evit diazeza eun Emgleo Holl-Geltiek.

An Aotrou Thomas Morell, maer Kaerdiz, en doa skrivet da Charlez ar Goffig a-zivout an dezo-se. Me ma-unan am boa bet liziri a-berz an Tad Yann Hayde, hag a-berz an Aotrou Evans, sekretour an « Eisteddvod ». Penaos ober da respont ouz pedadenn hor Breudeur Dramor ?

Setu amañ petra ' voe divizet. Da genta, e voe merket war baper eur bern anioù Breiziz vrudet (tregont), a vije roet da Aotrou Pennrener an Eisteddvod, abalamour d'ezañ d'o fed dre lizer. Goude-se, e voe divizet eo me, ar yaouanka, a vije sekretour ar strollad, hag a vije karget da voda ar Vretoned a Vreiz e Sant-Malo, da lestra eno.

Breiziz Pariz a yafe dre eun hent all, dre Boulogne-Douven, gant Yann ar Fusteg da sekretour. En em gavout a rajemp holl e Kaerdiz, derc'hent ar Gouel.

Distrei a ris da Vontroulez, hag e krogis da zarbari ma c'hefridi.

## 28. LABOUR VALLÉE HA BULEON A-DU GANT AR BREZONEG ER SKOL GRISTEN.

Frañsez Vallée, goustad ha sioul, didrouz hag amzerier, a gendalc'he e Sant-Brieg gant e labour sovetaat ar brezoneg en argoll, dre :

1. embann bep sizun eur gazetenn boblus en hor yez, *Kroaz ar Vretoned*,

2. grounna peadra da sevel eur *Geriadur Bras* a vije ar gwella beñveg d'ar skrivagnerien, hag eur C'hramadeg war skouer hini Bro-Gembre.

3. bounta ar brezoneg er skoliou kristen.

Ar Finv evit kelennadurez ar brezoneg ne oa ket merket en Emsao lennegel ha barzoniek boule'het gant remziad Ar Gonideg-Villemarqué. Ar Finv-se a zo deiziadet : 1895. Ar Finver a zo añvet : Frañsez Vallée. Perak e taleas keit ar Finv kelennadurel ?

Dre ma ne oa ar Skoliou kenta ret o heulia nemet abaoe 1880, dre lezennou Jul Ferry. Pa voe rediet ar gerent da gas o bugale d'ar Skol, lik pe gristen, e voe lakaet ar brezoneg e riskl. Rak lezenn Bariz a oa mouga dre-holl Frañs ar « rannyezou lec'hel ». Ar brezoneg a oa kondaonet d'ar maro. Hag ar brouenn eo, ar vistri-skol a oa kemennet groñs d'ezo herzel ouz ar vugale fiziet enno da ranna eur ger brezonek. Kastizet e vezent, gant ar skourjez, gant ar wialenn, gant ar « simbol », ha nann hepken er skoliou poblek, mes er skoliou kristen ivez. « Frerien » ha « seurezed » a oa helibini-heligenta etrezo da skarza ar brezoneg er-maez o skoliou. N'eo ket unanik bennak evel ar Breur Constantius, a Landivizio, eo a oa barrek da enebi ouz eur seurt kounnar dinatur. An eskibien, holl dud a lec'h all, a gave se mat tre. Ar veleien a gave d'ezo o doa graet o dever e-keñver yez ar vro, p'o doa graet ganti er c'hatekizou. N'o doa ket urz d'en em emellout eus reolenn diabarz ar skoliou, a lavaran evit o diskarg.

E oa eno an holl o plega dirak ar walenn, pa savas mouez Frañsez Vallée, eur vouezig nemetken.

Kendalc'h *Breuriez Breiz* (Association Bretonne) krouet e 1843, a voe kempennet e Sant-Brieg e 1895. An Aotrou Vallée, hag a oa ezel eus ar Vreuriez, a

lenas e-pad eur vodadenn eur paper a-zivout : *La Langue Bretonne et les Ecoles, l'exclusion systématique du breton de l'Enseignement Primaire*. Al levrig bet moulet da heul kaozeadenn Vallée a zo eur vreuradenn dispar enep ar Gelennadurez unyezek er broiou ma 'z eus diou yez komzet enno. Da heul e vreuradenn, Vallée a stagas pennadou trouc'het diwar gazetennou an amzer-se : *La Croix des Côtes-du-Nord, l'Indépendance Bretonne* (Josef Jacob), *Le Nouvelliste Breton* (Charlez Gwennou) ; holl a-du gantañ evit milliga ar brezel divat graet da yez ar vro, gant ar skoliou kristen.

Ac'hanta, selaouet e voe galv an Aotrou Vallée.

An *Association Bretonne* a zivizas raktal e vije krouet en he diabarz eur *Comité de Préservation du Breton* a gever ennañ da gregi : Frañsez Vallée, Koronel Bourgeois, a Vrest, abad Jezegou a Gastellin, Emil Ernault, kelenner e Poitiers ; abad Kaer, a Ouezeq ; Youenn du Cleuziou ; abad Jerom Buleon, a Vignan ; ar breur Constantius, h.a... Ar « C'homite » a stagas gant al labour ; skoazellet e voe en eskopti Gwened gant an Abaded Buleon ha Guillevig. Er bloaz 1896, kendalc'h *Breuriez Breiz* a voe e Landerne. Eno, an abad Buleon a reas eur gaozeadenn gaer souezus anvet : *La Langue Bretonne aux points de vue religieux, pédagogique, social et national* (Eul levrig a 46 pajenn, Gwened, e ti Lafolye). Goude beza heñvalaet stad ar provañseg hag hini ar brezoneg, ar prezeger ne guzas ket ar wirionez ouz ar veleien hag ar frerien. E fiñvez a oa : « Eun torfed eo e pep stumm esa laza eur yez. »

En eur ober pevar bloaz, ar Brezoneg a reas eul lamm bras war-raok, bennoz da Vallée e Kerne-Leon-Treger, ha da Jerom Buleon e Gwened : ar brouenn, setu amañ al levriou a oa prest da zeski brezoneg er bloavez 1899 :

*Abécédaire breton*, gant Ernault ; *Kenteliou brezonek*, gant ar frer Constantius ; *Cahiers bretons*, gant ar frer Theodul ; *Kelennadurez d'ar vugale*, gant ar frer Polykarp ; *Histoer santel*, gant J. Buleon ; *Grammaire Bretonne du Dialecte de Vannes*, gant Guillevig ; *Leçons Élémentaires de Breton*, gant F. Vallée ; *Kantikou Brezonek*, gant an abaded Guittel ha Guillouzig.

(da genderc'hel)

TALDIR.

### KANV E KÊR-VREIZ

Hor mignon mat ha kenlabourer Kolas Suignard a zo bet lac'het en e di ar merc'her 15 a viz gwengolo, diwar ar vombezadeg.

Goude beza tremenet an Trec'h Kenta hag an Trec'h Meur e Kêr-Vreiz, e rae skol vrezonek ganimp abaoe eur bloaz. En e 30 vloaz e oa.

Pedi a reomp e diegez hag e zanvez-pried da gavout amañ hor gwella gourc'hemennou a gengañv.

## AR GRASOU PE BEDENNOU DIRAK AR RE VARO

Darn n'o deus nemet disprij ha dismegañs evit ar grasou koz a vez dibunet, e-kerz an noziou-beilh, dirak hon tud varo war ar varvskaon. Taraset int evit gwir, e kement doare 'zo, gant ar galleg hag, ouspenn, n'int ket bet savet gant ar bobl, evel lod eus hor soniou hag hor gwerziou koz.

Mar deo gwir kement-se dre vras, e c'hellan lavarout, koulskoude, eo ar grasou eul lodenn, beo bepred a drugare Doue, eus lennegez tud hor bro. Lennegez dre c'henou avat, bremañ da-vihana, ha digaset betek ennomp a rumm da rumm, a-dreuz ar c'hantvedou, gant hor grasaouerien.

Ma c'heller kredi eo bet savet ar pedennou hag ar barzonegou santel a zo enno gant tud desket, beleien hep mar ebet, e c'hellomp ivez soñjal eo ar bobl he deus ijinet an doare *raklavariou* a glever araok pep krogad-pedi, hag a zo anvet *pron*.

Dibunet e vez ar grasou gant ar grasaouer, pe ar c'hrasaouerez, atao war an hevelep ton — eun ton pedi —, met pep hini, diouz ma vez ijinet pe ma vez birvidik e galon, a laka muioc'h pe nebeutoc'h a vuhez hag a nerz-distaga en e gomzou.

Lec'h am eus da gredi ne oa ket heñvel-mil noziou-beilh gwechall-goz ouz re hon amzer-ni. E-lec'h pedennou, kenteliou ha barzonegou santel lavaret atao war an hevelep ton, e veze kanet kantikou dirak ar c'horfou maro lakaet war ar varvskaon. Kollet eo bet ar c'hiz-se abaoe pellik 'zo, met ma ne vez ket kanet mui ar c'hantikou-se en noziou-beilh, o dibuna a raer bepred da heul ar grasou, hag o c'havout a raer atao en o zouez, evel m'edont gwechall.

Darn eus ar c'hantikou-se a zo bet savet gant an Tad Maner, darn-all a zo bet tennet eus « Heuryou brezonec ha latin » an Ao. Briz hag eus levriou kantikou koz-all. Ar c'henteliou a zo bet dibabet, hep mar ebet, e levriou a zevosion bet embannet en 18vet kantved.

Evel m'emaint, ha daoust d'ar yez spontus ma 'z int savet enno, ez eus en hor grasou traou kaer, kentelius, birvidik, skouerius ha leun a nerz. Met, siouaz ! a-benn nebeut ac'hann, ma n'en em gemer ket abret awalc'h, ez aint da goll, rak ne vo kavet den ebet ken d'o lavarout. Bep bloaz e vihana niver ar c'hrasaouerien hag ar re yaouank n'ouzont ket ar pedennou kaer-se. Evit gwir, n'eus levr ebet evit o deski, o veza ma 'z int strewet du-mañ ha duhont en eun niver bras a skridou koz rouez-tre ha diaes da gavout.

Setu perak o deus graet renerien Y.K.A.M. eskobti Kemper ha Leon, ken troet-all gant ar brezoneg ha kustumou yac'h hor bro, o menoz da embann a-benn ar goañv a zeu, ma vez kavet paper awalc'h, eul levr grasou a c'hello beza lennet gant n'eus forz piou en noziou-beilh. Eur menoz mat-tre eo hennez hag a ro tro d'omp d'ober d'an Aotrou Chalon Favé hor gourc'hemennou doujus ha da gas d'ezañ hor gwella « Bennoz Doue ».

El levr nevez-se e vo kavet hor grasou koz kempenet ha reizet eun tammig. Plijout a ray d'an holl a gredan ha, d'e c'hortoz da zont er-maez eus ar wash, em eus soñjet rei da lennerien SAV, amañ war-lerc'h, an tañva eus hor grasou a zo evel eur c'himiad leun a esperañs elre ar Vretoned veo hag o c'henvroiz o paouez mont d'ar Bed-all.

*Eur Baler* hag eun *Ave Maria* evit pedi *Santez Madalen*, ma plijo ganti beza eun alvokadez vat evit ar bec'herien hag ar pec'herezed a zo amañ en hon touez ha da lakaat pep hini ac'hanomp da gaout digant an Aotrou Doue ar c'hras d'en em gavout e stad vat ha santel, a-barz ma sono evidomp eur drist ar maro, rak, siouaz ! tostaat a ra ouzomp bemdez Pedomp Hor Salver Jezuz-Krist da gaout truez ouzomp ha da rei da ene an hini tremenet-mañ eul lec'h a levnez hag a ziskuiz da veuli Doue gant an Aelez er Baradoz.

O ! Tad ar sklerijenn eus an Neñv,  
Ouz ar Vadalen pa sellit,  
Flamm nerzus-dreist ho karantez kreñv  
En he c'halon a enaout.

Rak o veza kaset diouti  
Ar pec'hed marvel dre ho kras,  
Hoc'h eus lakaet neuze da deuzi  
Kement a oa enni a sklaz.

Gant mall ez a, he c'halon trec'het,  
Gant ho karantez, va Aotrou,  
Da oñganti ho treid benniget  
Ha d'o gwalc'hi gant he daelou.

Gant bleo he fenn pe gant he c'huchou  
E teu d'o c'hempenn, d'o zorcha,  
O pokat d'ezo gant he genou  
Ha gant he zeod oc'h o lipa.

E-harz ar groaz, war ho tremenvan,  
E tired c'hoaz hep aon ebet,  
E-harz ho pez, gant keuz ha gouclvan,  
Ez eo glac'haret bras meurbed.

Ne sponte ket rak ar soudarded,  
Daoust pegement e oant ganas,  
Rak atao he freder d'ho karet  
Pell diouti pep aon ' gasas.

O va Jezuz, hor gwir garantez,  
Plijet ganeoc'h-c'houi hor gwalc'hi  
Diouz kement droug ha fallagriez  
Hor he graet a-eneb d'eoec'h-c'houi.

Deuit, Aotrou, ni ho ped, da leunia  
Gant ho krasou hor c'halonou  
Ha, goude-ze, roit d'eomp an tañva  
Eus hoc'h eürusted en Neñvou.

Enor ha gloar d'an Tad Eternel  
Ha d'e Vab unik, Hor Salver,  
Ivez d'ar Spered glan ha santel  
Tre betek fin an holl amzer.

\*  
\* \*

Eur *Bater* hag eun *Ave Maria* evit enori tremen-  
van Jezus, hon Aotrou ken mat, en deus c'houezet  
dour ha gwad, e-barz ar Jardin Olived, gant pouez  
ha grevusted pec'hedou ar bed.

Me hoc'h asped, o va Jezuz, dre an daelou hag ar  
gwad hoc'h eus skuilhet e-barz liorz Jetsemani ha  
dre an holl boaniou hoc'h eus gouzañvet araok mer-  
vel, da rei da nep a zo war e dremen van ar c'hras  
da guitaat ar bed-mañ war-lerc'h eur maro mat ha  
santel, ha da ene an hini tremenet-mañ da vont bre-  
mañ d'an eürusted n'he do fin ebet.

E-barz ar Jardin Olived  
Heuliomp an Aotrou Jezuz  
Hag Hor Salver ' c'hellimp gwelet  
En e dremen van poanius.

E galon beuzet er glac'har,  
En e zaoulagad daelou,  
Pleget eo betek an douar  
Dindan pouez hor pec'hedou.

Pebez burzud a garantez :  
Setu Mestr bras an Neñvou  
Sammet 'vidomp, dre drugarez,  
Gant gwall vec'h hon torfedou.

Pebez samm a zo warnezañ :  
Ar pec'hedou tremenet,  
Ar re a raer c'hoaz bremañ  
Hag ar reou da zonet !

Adalek pec'hed meur kenta  
Hon tad koz Adam gwechall,  
Tre betek pec'hed diweza  
'N diweza eus an dud fall.

War e gein o gwelan berniet :  
Siouaz ! nag a dorfedou !  
Penaos 'ta beza souezet  
Ma skuilh kement a zaelou ?

Pec'her, te ac'h eus e wisket  
Gant fank da walloberou,  
En dro d'ezañ ac'h eus skoulmet  
Eur gouriz a bec'hedou.

Penaos 'c'h eus disheñvelebet  
Hor Mestr leun a drugarez ?  
Diskouez a rez frouez milliget  
Da galon ken didruez.

Er stad-se ken vil, ken euzus  
En deus heug e Dad outañ ;  
E zaoulagad karantezus  
A zistro diwarnezañ.

War Jezuz kent e Vab karet  
Hag e vrasa levenez,  
E taol e valloz gant morc'hed  
Ha bec'h e vuanegez.

Hag evit ma vo sevenet  
E varn a-eneb d'ezañ,  
Eun ael eus an Neñv 'n deus kaset  
Eus e berz betek ennañ.

En e zorn eur c'halir c'houero  
Leun a li hon torfedou,  
Hag en e oueled ar maro,  
Frouez mantrus hor pec'hedou.

O veza na c'hell teneraat  
Kalon e Dad kounnaret,  
Da gaout e dud ez a timat  
Met, siouaz ! holl int kousket.

Pebez kalonad, va Aotrou !  
Gant ho Tad, ho tiskibien  
Ez oc'h dilezet 'n ho poaniou,  
Hep frealz 'kreiz hoc'h anken.

Neuze diouz e dud e pella  
Hag en em lak' a-nevez  
Da hirvoudi ha da ouela  
Gant ar spont hag an enkreuz.

Rak ar gwanerez ken garo  
A zo evitañ aozet  
Hag ar gloaziou a c'houzañvo  
A wel fraes en e spered.

Keit ma pado e basion,  
Poaniou kriz a zivasko ;  
Poaniou a gorf hag a galon  
'N eil goud' eben a zeuio.

Amañ 'n em gavont asamblez  
Evel bleizi kounnaret ;  
En eur mor a dristidigez  
E galon o deus beuzet.

En em welet a ra gwerzet  
Gant Judaz, trubard ganas,  
Gant e ziskibien dilezet  
Ha gant Per nachet, sionaz !

E gorf santel a sant, gant gloaz,  
Dispennet gant skourjezou  
Hag e izili, ouz ar groaz,  
Staget gant mellou tachou.

Pez a gresk ar boan 'n e ene  
Eo hon dizanaoudegez ;  
Mervel e tarb d'ezañ neuze  
Gant an doan hag an enkreuz.

Ha pa wel kement a boaniou  
Kollet evit ar pec'her,  
Ar gwad ruz-glaou, a-boulladou,  
Eus e izili ' ziver.

Deuit da zastum ar beradon  
Eus ar gwad ken prizius  
A zired, evel stivellou,  
Eus a gorf santel Jezuz.

O sellet outañ 'n e anken  
Hag e c'hlac'har diremed,  
Dre zaelou eur gwir binijenn  
Deskit gwalc'hi ho pec'hed.

YEUN AR GO.

## KANOU KELTIEK

bodet gant Kelc'h ar Pelem  
ha kinniget d'an Ao. GWEGEN  
Pennrener Kelc'hiou Keltiek Breiz

(Kendale'h) (1)

### KANOU 37, 38, 39, 40

#### Kan 37

Amañ eur ganaouenn a Iwerzon, « An londubh's an cheirseach », da lavarout eo : ar voualc'h hag an drask. N'eus ket a glotennou ; harpet eo ar vogalennou hepken (gant eun « a » e silabenn diweza pep gwerzenn) ; klasket am eus trei er memes giz.

#### Kan 38

Kanaouennou heñvel eo an niverennou 38, 39, 40. Dont a reont eus dastumadenn an Ao. Clandillon hag e wreg Marc'harid Hannagan, a oa bet kaset hag e wreg Marc'harid Piatt, dre vadelez an Dr Douglas Hyde. Kanaouennou poblus int, bodet gant tud ar vro ha kanet ganto dirak an Oireach-ta : skoueriou gwirion ha, diouz ma kredomp, dianav e Breiz betek bremañ, eus toniou iwerzonek rik. Ar c'han 38 a zo bet dastumet e Galway.

#### Kan 39

Kanaouenn « jakobit », ar c'homzou anezi savet en triouec'hvet kantved gant Seaghan Clarach Mac Domhnaill : Bro-Iwerzon, hec'h unan, an hini a gan, dindan furm eur paour kaez maouez oc'h hirvoudi d'he mignon, ar prins Stuart, forbanet.

(1) Sav n° 28.

**Kan 40**

Stumm all, hervez Marc'harid Hannagan, eus eur ganaouenn vrudet a bell 'zo (e saozneg : Ned' of the hill).

**37. - Ar voualc'h hag an drask**

An - holl ev ned ar - voualc'h an drask, Ar -  
 mil choud - hag - an al choue - der, Ar - goul mig wenn, he -  
 mouez te ner, war - lein ar - gwez - a - gan - En  
 o zouez holl bar - zig dis par, ar - gou Koug a - gan -  
 meu leu di da - vleo ro del lek - an hi ni a -  
 ga ran - hag am - c'har -

An holl evned, ar voualc'h, an drask,  
 Ar mil'houid hag an alc'houeder,  
 Ar goulmig wenn, he mouez tener,  
 war lein ar gwez a gan.  
 En o zouez holl, barzig dispar,  
 Ar gouzoug a gan meuleudi  
 Da vleo rodellek an hini  
 A garan hag am c'har.

Ma vijen eun drask, 'touez al lann  
 E nijfen da heulia 'nezi,  
 Bleuñvenn yaouank, ma 'z a ganti  
 Va c'halon war uhelaat.  
 Ha noz ha deiz, a galon drant,  
 E savfen soniou dudius,  
 Ha gant eur vouez karantezus  
 E kanfen d'an hini goant.

Eun druez eo, ma chom ken pell  
 Va hini garet diouzin-me,  
 Me ' garfe he c'haout ganin-me  
 Ha c'hoari an delenn,  
 O vont da vale war ar meaz,  
 En enor d'ei, kant gwech an deiz,  
 Hag o redek da c'houlou-deiz  
 Ganti, er c'hoadou glas.

**38. - An cran ubhall**

Bez' eus e Kom va liorz, bez' eus eur we zenn a vel ha  
 me ve lo dious tu da ri bo ta din da ni gant aon  
 teu fe en dro dei an dud da o ber al lez hag he ja  
 ran hag he ja rez hag he ja reomp hon daou sam blez ar we  
 zen nig Ker brao, ar we zen nig Kaer o

Bez' eus e korn va liorz, bez eus eur wezenn aval  
 Ha me 'yelo dioustu da ribota dindani  
 Gant aon 'teufe en-dro d'ei an dud da ober al lez,  
 Hag heja 'ran hag heja 'rez hag heja 'reomp hon daou  
 Ar wezennig ker brao, ar wezennig kaer ô ! [samblez

Na brao ar gof en noaz o labourat er c'hovel,  
 An taoliou 'koueza puilh war an annê a bep tu ;  
 Mont 'ra da eva dioustu pep gwenneg en deus savet,  
 Hag heja 'ran hag heja 'rez hag heja 'reomp hon daou  
 Ar wezennig ker brao, ar wezennig kaer ô ! [samblez

### 39. - De Bharr na G-cnoc

Gwech all goz - e - oan eur plac'h drant ha  
 la ouen Hi - no ne - doun - 'met eun in tan vez geaz o -  
 re dek - ar - mor e mañ bre mañ va den Tu - all d'ar - me  
 - nez - pell - ach an Heñ 'zo va mi gnon va mui a  
 Ka ret Ma - dou an dou ar a ro fen - a  
 - vat E vit mont gant - añ - hag - hepaon e - bet Tu -  
 all d'ar - me - nez - pell - ach an

### I

Gwechall goz e oan eur plac'h drant ha laouen,  
 Hirio ne doun 'met eun intañvez keaz ;  
 O redek ar mor emañ bremañ va den,  
 'tu all d'ar menez, pell ac'han.

### DISKAN

Heñ 'zo va mignon, va muia karet,  
 Madou an douar a rofen avat  
 Evit mont gantañ, hag hep aon ebet,  
 'tu all d'ar menez, pell ac'han.

### II

Na kaer 'vo an deiz, ô teñzor va ene,  
 Ma vezo erfin klevet e pep leac'h  
 Trouz an trompilhou kerkoulz hag ar c'hleier.  
 'tu all d'ar menez, pell ac'han.

### III

Ma vezo lakêt war va hini karet  
 A harpas hon tud hag o frealzas,  
 Holl en-dro d'e benn eur gaer a gurunenn,  
 Gant an holl brinsed anavezet mat

### IV

Ret eo d'in bremañ mont war lein ar menez,  
 Leun a dan va fenn, va fluenn em dourn,  
 Ha brud vat an den a zo va c'harañtez  
 'vo lakêt dre skrid a-greiz va c'haloun.

40. - Edmond ar C'hreac'h

Piou a gle van me en - deñ va li jenn o  
 oue la du se e - toull - an - nor Gleb lia mor gous  
 Ket eur - paotr en an Ken Me - Ed mond ar c'hreac'h o -  
 c'houl di - gor o paour Kaez Ed - mond pe tra ra fen  
 dit 'met Ku zat da benn gant - Korn - va - sae Ha -  
 ma teu ar poultr da - c'houe za ou zit Hou - get - War eun  
 dro e - vimp di za le

Piou a glevan-me en deñvaljenn,  
 O ouela du-se e toull an nor ?  
 — Gleb ha morgousket, eur paotr en anken,  
 Me, Edmond ar C'hreac'h, o c'houl' digor.  
 — O, paour kaez Edmond, petra ' rafen d'it,  
 'met kuzat da benn gant korn va sae,  
 Ha ma teu ar poultr da c'houeza ouzit,  
 Mouget war eun dro e vimp dizale.

Yann MESTREIZOK.

ANOIOU-LEC'HIOU BREIZ-UHEL

Kendalc'h (1)

<b>Fay</b> -de-Bretagne, N.	FAOUED-B.U. (ar)	<i>Fail</i> , 1305. — * <i>Fagetum</i> , A. L.
<b>Feins</b> , R.	FIN	* <i>Fines</i> = harz eur geoded gall-roman, hini Roazon.
<b>Fleurigné</b> , R.	FLOURINIEG	* <i>Floriniacus</i> .
<b>Flume</b> , st.	FLUNV	* <i>Flumen</i> .
<b>Forges</b> , R.	FAOUR	* <i>Fabrica</i> , A. L.
<b>Fougeray</b> (Le Gd.-), N.	FELKIRIEG-Meur	<i>Plebs Fulkeriac</i> , 852, <i>Fulkeriac major</i> , 903, <i>Felgeriacum</i> , 1123.
<b>Fougeray</b> (Le Petit-), R.	FELKIRIEG-Bihan	Kumun nevez disrannet eus Kanlou.
<b>Fougères</b> , R.	FILGER	<i>Castellum Filgerense</i> , 1075. — * <i>Filicaria</i> .
<b>Fougeretz</b> (Les), V.	FELKIRIEG-al-Lann	Ano poblet gwenedek.
<b>Frémur</b> , st.	FROUDVEUR	L. R. B.
<b>Fresnaye</b> (La), S.M.	FRAENEZ	* <i>Fraxineta</i> pe ar furm gallek heñvel.
<b>Frossay</b> , N.	FROZIEG	<i>Fruszai</i> , 1047, <i>ec. de Fruciaco</i> , 1062.
<b>Gaël</b> , S.M.	GWÆEL	<i>Guadel</i> , 799 — 1024 ; <i>Wadel</i> , 814 ; <i>Gael</i> , 1152.
<b>Gahard</b> , R.	GAERZ	L. R. B.
<b>Gâvre</b> (Le), N.	GAVR (Ar C'h-)	<i>Gavrium silva</i> . XII <sup>e</sup> k. — <i>Gabrius</i> , ano den latin.

(1) *Sav niv.* 27, 28.

<b>Glénac</b> , N.	GLENNEG	<i>Glennac</i> , 1387.
<b>Gouray</b> (Le), P.	GORRE (Ar)	<i>terram... de Gorre</i> , 1205. — <i>L.</i>
<b>Goven</b> , S.M.	GOVEN	<i>Goven</i> , XIII <sup>te</sup> k. — Ano eur sant. S. B.
<b>Grand-Lieu</b> (Lac de)	LENN-VEUR (al)	<i>... de grande lacu</i> , 1258.
<b>Guégon</b> , V.	GWEGON	<i>Gueggon</i> , 1283. — s. o. <i>Wiconus</i> , S. B.
<b>Guéhenno</b> , V.	GWEZENNOU	S. B.
<b>Guéméné-Penfao</b> , N.	GWENVENEZ-(Pennfao)	<i>Winmonid</i> , 852 ; <i>Les Penfau</i> , 862 ; <i>Wenmened id est Candidus mons</i> , 1123 ; <i>Gemené</i> , 1205.
<b>Guenrouët</b> , N.	GWENROUED	<i>Guenruth</i> ha <i>Genrut</i> , 1090 ; (« Anat eo hag en deus lennet fall an eilskriver <i>ruth</i> evit <i>ruit</i> »). — <i>Guenreth</i> , XII <sup>te</sup> k ; (« <i>Ret</i> a zo evit <i>rouet</i> »)... An diou evezia-denn-se a zo graet gant Loth. — <i>Guerroit</i> , 1672 ; Loth a lavare c'hoaz : « Eur skluz edo a-dreuz ar stêr Izeg ». R. C.
<b>Guer</b> , S.M.	GWERN-al-Lann	<i>Wern</i> , 836 ; <i>Guer</i> , 1137 ; <i>Guern</i> , XII <sup>te</sup> k.
<b>Guérande</b> , N.	GWERRANN	<i>Ecclesia Uuenrann</i> , 861 ; in <i>plebe Wenran</i> 857 ; <i>Guerran</i> , 1105.
<b>Guerche</b> (La), R.	GWERC'H	<i>Capella Guirchiaie</i> , 1152 ; <i>ec. Guerschiae</i> 1206. — S. o. <i>Wirchia</i> evit La Guerche-sur-Aubois (Cher — Bro-C'hall) e 1060. * <i>Werki orte</i> , kreñvlec'h savet gant ar Franked a-enep d'ar Vrezoned hag a gaver niverus a-walc'h e kornog Bro-C'hall, e Breiz-Uhel ha betek e Breiz-Izel (1).

(1) Prof. Dr L. Weisgerber, *Das bretonentum nach Raum, zahl und Lebenskraft*, 1940.

<b>Guichen</b> , S.M.	GWIZIEN	<i>Guischen</i> , 1101 ; <i>Guichenium</i> , 1122 ; <i>Guichein</i> , 1185 ; <i>Guichen</i> , 1271. — S. o. <i>Guihen</i> . ano eur sant e S. B. — Evit kemmadur Z/H e bro-c'hallekaet, S. o. <i>Gwezennou</i> skrivet <i>Guehennou</i> e 1387.
<b>Guignen</b> , S.M.	GWINNON	<i>Vicaria Winnona</i> , 843 ; <i>Guignon</i> , 1108.
<b>Guillac</b> , S.M.	GWILIEG	<i>Giliac</i> , 834 ; <i>Gilliact</i> , 851 ; <i>Guillac</i> , 1118 ; <i>Glac</i> , XVII <sup>te</sup> ha XVIII <sup>te</sup> k.
<b>Guilliers</b> , S.M.	GWILIER (-B. U.)	<i>Guillier</i> , 1515. — * <i>Villarum</i> , L. R. B.
<b>Guioul</b> , st.	GWIOUL	<i>Gubiotum</i> , XII <sup>te</sup> k. ; <i>Guidioli</i> , 1288 ; <i>Russel de Guyoul</i> , 1467.
<b>Guipel</b> , S.M.	GWIPEL	<i>Guippetel</i> , 1040. — <i>Petel</i> pe <i>Bepel</i> , ano den, L.
<b>Guipry</b> , S.M.	GWIPRI	<i>Guicbri</i> , 913 ; <i>Guipri</i> , 1089. — <i>Guic</i> = <i>vicus</i> , <i>bri</i> = <i>uhelder</i> (Chrest.)
<b>Harmoye</b> (La), P.	LANHERVOED	<i>Lanharmoet</i> , 1249. — S. B.
<b>Hédé</b> , R.	HAZOE	<i>Hadoicum</i> , 1087 ; <i>Hatduei</i> , 1085. — * <i>Hadoi</i> , <i>Hadoe</i> , anougour a gaver dindan ar furm <i>Hato</i> e Diell Redon. — <i>Hadoe</i> , <i>Hadoi</i> a zeu da veza <i>Hazoe</i> , <i>Hazou</i> e brezoneg a-vremañ, M. M.
<b>Helléan</b> , V.	HELION w. ar maez	<i>Helean</i> , 1468 ; <i>Hellen</i> , 1599. — Hervez L. -an a zo eur furm gwenedek eus -en. S. o. <i>Chr</i> .
<b>Hémonstoir</b> , P.	HENVOUSTER	
<b>Herbignac</b> , N.	ELVINIEG (-meur)	<i>Irbiniac</i> , 1217 ; — <i>Hyrbignac</i> , 1245 ; <i>Erbignac</i> , 1441. — * <i>Albiniacus</i> , D. J.

<b>Hillion, P.</b>	HELION-war-vor	S. o. <i>Licelion</i> , kêriadenn eus ar gumun-se.
<b>Hinglé (Le), S.M.</b>	HENGLEUZ (An)	* <i>Le Hinglé gouez</i> d'an ao. Roparz Aodig.
<b>Hirel, D.</b>	HIRAEL	<i>Hirel</i> , XII <sup>te</sup> k. — S. o. S. B.
<b>Iffendic, S.M.</b>	HILFINTIG	<i>Hilphintic</i> , 1122 ; <i>Infintic</i> , 1187.
<b>Ille, st.</b>	IZEL	<i>Q. d. Insula</i> , 1037 ; <i>Ista</i> , 1085 ; <i>Yslam</i> , 1230 ; <i>Yle</i> , 1302. — * <i>Isola</i> , C. R.
<b>Illifaut, S.M.</b>	LEZFAO	* <i>Lis-Fao</i> , kentoc'h eget * <i>Iliz-fao</i> .
<b>Issé, N.</b>	IZIEG-Naoned	<i>Isiacum</i> , 1123.
<b>Izé (Le Val d'), R.</b>	IZIEG-Roazon	Anvet e oa « Izé » beteg derou an XX <sup>te</sup> k.
<b>Jans, N.</b>	JANZ	<i>Janz</i> , 1080 ; <i>Hentiacum</i> ; 1123 ; <i>Geanx</i> , 1294. — * <i>Gentius</i> (fundus), s. o. D. J.
<b>Janzé, R.</b>	JANZIEG	<i>Janziacum</i> , XI <sup>ve</sup> k. <i>Janzeium</i> , 1197 ; <i>Janze</i> , 1216. — * <i>Gentiacus</i> ha neket * <i>Jucundiacus</i> evel ma lavare D. J.
<b>Jugon, P.</b>	YUGON	Ano eur sant hervez S. B.
<b>Juigné (-les-Moutiers), N.</b>	YAOUENIEG	<i>Joviniacus</i> , 1070 ; <i>Jouigne</i> , 1095. — S. o. ano den <i>Jaouen</i> , M. M.
<b>Lailié, R.</b>	LAELIEG	<i>Vegaria Laliacense</i> , 850 ; <i>centena Laliacensis</i> , 852. — * <i>Laeliacus</i> , s.o. D. J.
<b>Lamballe, P.</b>	LANBAOL (-B. U.)	<i>Lambaulum</i> ; XI — XII <sup>ve</sup> k. <i>Lambaulio</i> , <i>Lambaula</i> , XII <sup>ve</sup> k. ; <i>Lamballum</i> , XII <sup>ve</sup> k. — A. L. ha L. R. B.
<b>Lancieux, S.M.</b>	LANSEOG	S. B.

<b>Landavran, R.</b>	LANAVRAN	<i>Landavrena</i> , 1060 ; <i>Landavren</i> , 1158. — Ano eur sant kembraek, S. B.
<b>Landéan, R.</b>	LANDEAN (-ar-c'head)	<i>Landeanium</i> , 1150 ; <i>Landeen</i> , 1158. — s.o. S. B.
<b>Landéhen, P.</b>	LANDEAN (-war-ar-maez)	<i>Landehan</i> , XIV <sup>ve</sup> k.
<b>Landujan, S.M.</b>	LANDUJEN	<i>Landugen</i> , 1427. — S. B.
<b>Langan, S.M.</b>	LANGAN	<i>Langan</i> , XI <sup>ve</sup> k. — s.o. <i>Llangan</i> (bro-Gembre) S. B.
<b>Langon, V.</b>	LANDEGON	<i>Langegon</i> , 797 ; <i>Lant-Degon</i> , 834 ; <i>Langon</i> , 1238.
<b>Langouët, S.M.</b>	LANGOAD (B. U.)	<i>Langoët</i> , XV <sup>ve</sup> k. — S. B.
<b>Langrolay, S.M.</b>	LANGORLE	<i>Langorlay</i> , 1227.
<b>Langueux, P.</b>	LANGONEG	S. B.
<b>Lanhélin, S.M.</b>	LANHELEN	<i>Lanhelon</i> , XII <sup>ve</sup> k. ; <i>Lanhelen</i> , XIV <sup>ve</sup> k.
<b>Lanouée, S.M.</b>	LANOEZ-meur	<i>Lanoes</i> , 820 ; <i>Lannois</i> , 1082 ; <i>Lannoze</i> , 1239.
<b>Lanrigan, S.M.</b>	LANRIAN	S. B.
<b>Lanvalay, S.M.</b>	LANVALE	S. B.
<b>Lassy, S.M.</b>	LAZIG	<i>E. de Lassic</i> , 1219 ; <i>Lassy</i> , XVI <sup>te</sup> k.
<b>Laurenan, P.</b>	LORENAN	<i>Lorenan</i> , XIV <sup>ve</sup> k.
<b>Lécousse, R.</b>	LEZKOUZ	<i>Ec. de Excussa</i> , XI-XII <sup>ve</sup> k. ; <i>l'Escousse</i> , XV <sup>ve</sup> k. — Parrez Lezkouz a voe disrannet, bihanaet evit sevel kastell ha kêr Filger ; ac'hann e ano.
<b>Légé, N.</b>	LIJIEG	<i>Ec. de Legiaco</i> , 1119 ; <i>Letge</i> , 1144. — * <i>Livius</i> , D. J.
<b>Lentillac, V.</b>	LENTILIEG	<i>Lentillac</i> , 1378. — * <i>Lentiliacus</i> , s.o. D. J.
<b>Lescouët-Jugon, P.</b>	LEZKOAD (-Yugon)	* <i>Lis-coët</i> .
<b>Lescouët-s.-Meu (Le), S.M.</b>	LEZKOAD (-war-Veeun)	* <i>Lis-coët</i> .

<b>Ligné, N.</b>	LINIEG	<i>Ligiacum</i> (evit <i>Ligniicum</i> ), 1128 ; <i>Ligneium</i> , 1277.
<b>Liffré, R.</b>	LIVRIEG (-Meur)	<i>Liffreyo</i> , 1516. — * <i>Liberiacus</i> .
<b>Limerzel, V.</b>	LEZMERZER	S. o. <i>Chrestomatie</i> .
<b>Livré-s.-Changeon, R.</b>	LIVRIEG (-Bihan)	<i>Libriacum</i> , XI <sup>vet</sup> k. — * <i>Liberiacus</i> .
<b>Lohéac, S.M.</b>	LOC'HIEG	<i>Lochiacum</i> , XI <sup>vet</sup> k ; <i>Lohoiac</i> , 1101.
<b>Loroux (Le), R.</b>	LOROUR-Bihan	
<b>Loroux-Bottreau (Le), N.</b>	LOROUR-Botorel	<i>Par. quam vocant Oratorium</i> , 1073 ; <i>Loratorium</i> , 1105 ; <i>Laureatorium</i> , 1189 ; <i>Loerroux</i> , 1305 ; <i>Oratorium-Botorelli</i> XIV <sup>vet</sup> k. E galleg Breiz-Uhel <i>oratorium</i> a zeu da veza <i>orour</i> , <i>orou</i> s.o. Dauzat.
<b>Loudéac, P.</b>	LOUDIEG	<i>Lodeac</i> , 1149 ; <i>Locdoiac</i> , Dihell Redon. — * <i>Lucotetiicum</i> , M. L. B.
<b>Loû-du-Lac (Le), S.M.</b>	LOUC'H (AL)	<i>Le Loû-Lieuc</i> , 1314 ; <i>Lohoc</i> , XIV <sup>vet</sup> k. ; <i>Le Lou</i> , 1516.
<b>Louthel, S.M.</b>	LOUC'HTEHEL	<i>Louc'h</i> + ano eun den.
<b>Louvigné-de-Bais, R.</b>	LOUVINIEG-Baez	
<b>Louvigné-du-Désert, R.</b>	LOUVINIEG-an-Distro	<i>Luviniacum</i> , XII <sup>vet</sup> k. — * <i>Lupiniacus</i> , s.o. D. J.
<b>Lusanger, N.</b>	LUVIEG	<i>Conditia Lubiacense</i> , 816 ; in <i>vegario Lusebiacense</i> , 850.
<b>Marcillé-Raoul, R.</b>	MARSILIEG-Raoul	<i>Marcilliaco</i> , 1185 ; <i>Marcilleyum-Radulphi</i> , 1516. — * <i>Marcelliacus</i> , s.o. D.J. + ano Raoul III, baron eus Filger.
<b>Marcillé-Robert, R.</b>	MARSILIEG-Roparz	<i>Ec. de Marcilliaco</i> , 1020 ; <i>Ec. Marcillei</i> , 1170 ; <i>Marcilleyum Roberti</i> , 1516. — * <i>Marcelliacus</i> + ano Robert 1 <sup>a</sup> , baron eus Gwizorieg.

<b>Marsac, N.</b>	MEURZEG	<i>Plebiens Marczac</i> , 838 ; <i>ec. de Marciaco</i> , 1062.
<b>Martigné-Ferchaud, R.</b>	MARZINIEG	<i>Martiniacum</i> , XI <sup>vet</sup> k. ; <i>Martigneium Ferri Calidi</i> , 1516.
<b>Massérac, N.</b>	MAZEREG	<i>Marzerac</i> , 869. — * <i>Maceracum</i> .
<b>Maure, S.M.</b>	ANAST (2)	<i>Plebs Anast</i> , 832-843, <i>ec. de Maura</i> , 1152.
<b>Mauron, S.M.</b>	MEUREN	<i>Mauronio</i> , 1477. — * <i>Maurontius (fundus)</i> ; s.o. <i>Mauronsargues</i> (Bro-C'hall), hag a zeu eus <i>Maurontianicus</i> , A. L.
<b>Mauves, N.</b>	MALO	<i>Malba</i> , 1123.
<b>Maxent, S.M.</b>	MASEN (-B. U.)	S. B.
<b>Méaugin (La), P.</b>	LANVOUGAN	S. o. S. B.
<b>Mée (La), r.v.</b>	MEEUN (Bro-V.)	Mée a zeu eus al latin <i>media</i> ; * <i>meeun</i> (kembraeg <i>mewn</i> ) eus an hengeltieg * <i>medio</i> dre <i>medon</i> (henvrezoneg) ; s.o. <i>Chr.</i> — En enep, A. L. a lavare ma teu <i>Mée</i> eus <i>man-sus</i> . — Dre m'emañ bro-Veeun etre eskoptiou Roazon ha Naoned, kredi a reomp ez eo gwelloc'h mennoz an ao. Loth.
<b>Médreac, S.M.</b>	MEZERIEG	<i>Motoriac</i> , IX <sup>te</sup> Kd. — S.o. <i>M.L.B.</i>
<b>Meillac, S.M.</b>	MAELIEG	<i>Milliac</i> , 1137 ; <i>Meillac</i> , 1329. — * <i>Maeliacus</i> .
<b>Ménéac, S.M.</b>	MINIEG-Uhel	<i>Miniac</i> , 1082.
<b>Merdrignac, S.M.</b>	MERINIEG	<i>Medregnac</i> , 1220. — * <i>Matrintacus</i> , M. L. B.
<b>Messac, R.</b>	MEZEG	<i>Metiacum</i> , 843 ; <i>Mezac</i> , 1089 ;

(2) *Anast* a zo ano koz ar barrez ; graet e voe gantañ a-hed dalc'hidigez ar brezoneg er vro-se ; an ano a-vremañ a zeuas dre ma oa kouezet ar barrez e dalc'h manati gall eus *St-Maur de Glanfeuil*, war ribl al Loar. Anavezet c'hoaz eo an ano koz gant ar gouerien ; manet eo gant lanneier ha rivinou a zo er vro.

		<i>Mechac</i> , 1279 ; <i>Messacum</i> , 1516.
<b>Mezière</b> (La), R.	MAGOER-al-Lojeiz	* <i>Maceria</i> , s.o. Dauzat ha <i>M. L. B.</i>
<b>Mezières-s.-Couesnon</b> , R.	MAGOER-war-Goenun	
<b>Meu</b> , st.	MEEUN (Stêr V.)	<i>Fluvium Modonem</i> , buhez Si Mewen. — * <i>Medio-onno</i> , s.o. A. L.
<b>Mindin</b> , N.	MENZIN	<i>Mendinum</i> , XI <sup>te</sup> kd ; <i>Mendin</i> 1554.
<b>Miniac-Morvan</b> , D.	MINIEG-Morvan	
<b>Miniac-s.-Bécherel</b> , S.M.	MINIEG-en-Traoñ	<i>E. de Miniac</i> , XI <sup>te</sup> kd.
<b>Minihic-s.-Rance</b> (Le), S.M.	MINIHI-war-Renz (Ar)	<i>Le Ménéhil</i> , 1679. — Nevez 'zo ar parrez ha n'eo ket meneget en dihellou koz ; <i>Minih</i> a zeu eus * <i>monachia</i> , Chr.
<b>Missiriac</b> , V.	MIZERIEG	<i>Miceriac</i> , etro 1030.
<b>Mohon</b> , S.M.	MOZON	<i>Moton</i> , 872, <i>Muthon</i> , 1066-1082 ; <i>Mochon</i> , XI <sup>vet</sup> k. ; <i>Mohun</i> , 1131.
<b>Moison-la-Rivière</b> , N.	MAEDON	<i>Villa Madonis</i> , 990 ; <i>M. de Meldono</i> , 1050 ; <i>Maidonio</i> , 1120 ; <i>Maidon</i> , 1150.
<b>Moncontour</b> , P.	MENEZ-AR-C'HONT	<i>Moncontor</i> , 1092, 1218 ; <i>Montecontorum</i> , 1152. — <i>Montem Consularem</i> , 1152. — E latin ar G. A., <i>mons consularis</i> = menez ar C'hont, A. L. evit M. du Poitou. — S. ivez er Rom. d'Aq. : <i>contour</i> = kout.
<b>Montauban</b> , S.M.	MENEZALBAN	<i>Montauban</i> , XIV <sup>te</sup> k. — Ano a zivout eur reizenn c'hrennamzerel anvet « <i>droit d'aubaine</i> » e galleg ; s.o. A. L. ha « Romant ar Pevar mab Hemon ».

<b>Mont-Dol</b> , D.	MENEZ-Dol	
<b>Montertelot</b> , V.	MENEZTELO	<i>Montertelo</i> , 1481. — Ano eur sant brezon gant ar furn latin eus « menez ». E galleg poblez ez eus anvet « <i>Mon-telo</i> ».
<b>Montfort</b> , S.M.	MENEZKRENV	<i>Monsfortis</i> , XII <sup>te</sup> kd. — « En ano-mañ (a gaver e 10 départamant c'hall), ez eus ar ger <i>kreñv</i> implijet evel ano-doa-rea, e gwirionez » A. L. — Ar « Menez Kreñv » B. U. a oa eur run graet gant dourn an den, etre ar Meeun hag ar ster Garun, hag a weler c'hoaz an hanter anezañ.
<b>Montoir</b> , N.	MOUSTER (-Naoned)	<i>Capellania de Monstorio</i> (evit « <i>monasterio</i> »), XI <sup>te</sup> kd. ; <i>Mostoyer</i> , 1277.
<b>Montreuil-le-Gast</b> , R.	MOUSTEREL-ar-Rivinou	* <i>Monasterogilum</i> dre * <i>Monstrogilum</i> . — <i>Gast</i> = rivinou e galleg koz.
<b>Montreuil-sur-Ille</b> , R.	MOUSTEREL-war-Izel	
<b>Montreuil-sous-Pérouse</b> , R.	MOUSTEREL-war-Berez	
<b>Mordelles</b> , R.	MORZEL	<i>P. Mauricelliae</i> , 1032 ; <i>Mozella</i> , 1080 ; <i>Morzellae</i> , 1158 ; <i>Mordella</i> , 1516.
<b>Morieux</b> , P.	MORIEG	<i>Morioc</i> , 1211.
<b>Mouais</b> , N.	MOE	S. B.
<b>Moulins</b> , R.	MILIN (-B. U.)	A. L.
<b>Moussé</b> , R.	MOUZIEG	<i>Mocé</i> , 1425. * <i>Molliciacus</i> ; s.o. D. J. diwarbenn Moussac (kreisteiz Bro-C'hall) a oa anvet gwechall <i>Molceium</i> .
<b>Moûtiers</b> , R.	MOUSTER (Roazon)	
<b>Muzillac</b> , V.	MUZILIEG	<i>Musuliacum</i> , 1120 ; <i>Musilac</i> , 1250. — <i>Mucelliacus</i> .

<b>Nançon</b> , st.	NANZUN	* <i>Nanto-onno</i> ; s.o. A. L. diwar-benn ar ster * <i>Bebronno</i> hag ouz ar levrig eus Endilcher : <i>onno</i> = stêr « <i>Flumen</i> ».
<b>Noë-Blanche</b> (La), R.	NOUZ-WENN (An)	* <i>Nauda</i> , A. L.
<b>Nort-sur-Erdre</b> , N.	NORZ	<i>In castro q. v. Honorit</i> , XI <sup>o</sup> k. ; <i>in Enort</i> , 1115 ; ... <i>de Anort</i> , 1277 ; <i>Norium</i> , XIV <sup>o</sup> kd. — * <i>Honoratum (castrum)</i> .
<b>Nouaye</b> (La), S.M.	LANOEZ-bihan	<i>Lamnoas</i> , 1189 ; <i>Lanoas</i> , XIV k.
<b>Noyal-sur-Seiche</b> , R.	NEULIEG (-B.U.)	<i>Nulliacus</i> , 1050 ; <i>Noial</i> , 1174. — Kredi a ran e teu an holl lec'hioù anvet bremañ <i>Noyal</i> , e galleg eus * <i>Noviliacus</i> , meneget gant D. J. evit « <i>Neulliac</i> » (Bro-Wened). — S.o. « <i>Nuillé</i> », kêriadenn e bro Roazon hag a dalv kement ha <i>Nulliacus</i> . — Diwar-benn <i>Noal-Pondf</i> , kredin e voe komzet ar romaneg ennañ pelloc'h eget e « <i>Neulliac</i> ». Setu perak hon eus bremañ ar furm gallek evit ar barrez-se, evel m' hon eus evit an holl « <i>Noyal</i> » eus broioù Roazon ha Naoned. <i>Noal</i> , 1158 ; <i>Noial</i> , 1185 ; <i>Noyal Super Vicenoniam</i> , 1294.
<b>Noyal-sur-Vilaine</b> , R.	NOAL (-var-Wilun)	<i>Nogialium</i> , 1035.
<b>Noyal-sous-Bazouges</b> , R.	NOAL (-Baeleg)	<i>Noel</i> , 1066 ;
<b>Nozay</b> , N.	NOZIEG	<i>Noziacum</i> , 1076.

(Da genderc'hel)  
Th. JEUSSET.

## KELEIER

### Ar Bleun Brug

Souezet ha mantret omp bet gant ar c'helou e oa difennet lida e Skaer ar bloavez-mañ gouelioù ar Bleun-Brug, hag e teue an difenn eus Eskopti Kemper.

Ar Bleun-Brug a zo bet savet gant Eskob Kemper. Daoust d'e oad e teue bep bloaz an Aotrou Duparc da gennerza gant prezegennou helavar-meurbet ar gristenien a zalc'he mat d'ar brezoneg hag a stourme evitan.

Petra a zo c'hoarvezet eta ? Lakaet e vije bet an Aotrou 'n Eskob da gaout aon rak ar reuz e oa ar vroadelourien vrezon e soñj sevel, a lavared, e-pad ar Bleun-Brug.

Digareziou all o dije gallet kaout ar re eus ar veleien o deus c'hoant hepken meska ar politikerezh gant ar brezoneg. Evl-se o deus kredet moarvat kaout an tu da stourm a-enep ar brezoneg a zo eur rebech beo evito, o veza m'eo bet o yez c'henidik desket ganto war varlenn o mamm.

Daoust ha n'eo ket ar memes re a glaske n'eus ket pell gwanaat mouez veurdeuz hon tad santel ar Pab ha mouga an heklevioù anezi p'en deus diskleriet da geñver Nedeleg 1941 he doa pep pobl, n'eus fors pe-gen bihan e vije, ha d'ezhi beza e dalc'h impalaereziou bras ha galloudus, ar gwir hag an dlead da virout o yez hag o henvoaziou.

Rak kemennou ar Pab Pie XII a zegase da soñj d'ezo eus ar pec'hed o deus graet hag a gendalc'hont da ober a-enep ar re a dleent douja hervez ar pevare gourc'hemenn : o zud, o hendadou, o bro.

## Kemenn

D'an 21 a viz du, da 16<sup>e</sup>, e ray an Ao. Abad F. Falc'hun eun displegadenn e Skol-Veur Roazon, diwar-benn « rannyeziou Breiz-Izel ».

## Eured

Kemenn a ra d'imp an Ao. Per Loisel ez eo bet euredet d'ar 1<sup>a</sup> a viz gwengolo, e Joselin, gant an D<sup>eu</sup> Anna-Mari Guihur.

Hor gwella hetou a eürusted d'an dud nevez.

## Kanvou

KEMPER. — D'ar 4 a viz gwengolo eo bet drouklazet en e vureo, e Kemper, an Ao. Yann Brieler. Anavezet mat e oa e-touez ar vrezonegerien.

PARIS. — An Di. Mari ar Bailh a gemenn d'imp maro he zad e Paris d'ar 5 a viz gwengolo.

— Ra zegemero an tiegeziou glac'haret hor gwella gourc'hemennou a gengañv.

## D'hon lennerien

Adalek an niverenn a zeu e vo lakaet da 50 lur priz ar c'houmanant-bloaz da SAV.

Goulenn a reomp start adarre digant ar re a c'hall hen ober kas d'imp profou. Bennoz Doue en a-raok en ano ar Brezoneg.

TI-LOUZOU AR POST

## Marsel AODIG

(apotiker eus skol-veur Pariz)

4, Str. E. Cresson (18 Bali Orleans) PARIZ (XIV<sup>e</sup>)

LOUZEIER-MERK

LOUZEIER KEMENNET GANT AR MEDISIN

DROGEREZOU

C'HOUEZ VAT, SOAVON, HAG ALL...

*Kaset e vez ar varc'hadourez da di an dud*

Pell. SUFren 30-35

BREZONEG EN TI

ON PARLE FRANÇAIS

## LEVRAOUEG SAV

*Niverennou koz SAV :*

SAV, niv. 1, 2, 13 . . . . .	n'eus ken
niv. 3 betek 16 . . . . .	10 l.
niv. 17 betek 25 . . . . .	4 skoed
niv. 26 . . . . .	13 l.
niv. 27 . . . . .	5 skoed

*Nomenoe-oe, gant Jakez Riou . . . . .* 36 l.

*Ar Sorser, pezh-c'hoari fentus . . . . .* 20 reral

(15 % ouspenn evit ar mizou kas)

## **BRETONED !**

Koumanantit ho pugale da

## **O-LO-LÊ**

ar gazetenn n'eus nemeti evit ar Vretoned yaouank

O-LO-LE — 7, Straed Lafayette — LANDERNE

# " S A V "

Kelc'h-gelaouenn drimiziek

(quaterly — Revue trimestrielle)

**koumanant bloaz 50 lur**

Kas an arc'hant d'an otr. Daniel  
9 ter, rue de Rouvray, Bouilly (Seine)

C. C. 1902-50 1 is

Priz an niverenn : **5 skoed**